RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1890. Första Kammaren. N:o 21.

Torsdagen den 10 april, e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 2,30 e. m.

Justerades protokollen för den 27 och 29 sistlidne mars samt den 1 och 2 innevarande april.

Anmäldes och bordlades konstitutionsutskottets utlåtande n:o 8, i anledning af väckt motion om införande af ett ständigt utskott i stället för de tillfälliga utskotten; hvarefter på framställning af herr grefven och talmannen beslöts, att detta utlåtande skulle sättas främst på föredragningslistan till nästa sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 2,38 e. m.

In fidem
A. von Krusenstjerna.

Fredagen den 11 april, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anmäldes och bordlades statsutskottets utlåtanden:

n:o 48, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning af den s. k. Kommendantsängen vid skansen Kronan i Göteborg m. m.;

n:o 49, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning till Hvetlanda bysamhälle af viss del af förra häradshöfdingebostället Hvetlanda Thomas- och Kullagården n:is 4 och 6; samt

n:o 50, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående statens öfvertagande af ett rörande säteriet Mossebo med underlydande hemman i Mölltorps socken af Vadsbo härad afslutadt köp.

Föredrogs, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran konstitutionsutskottets under gårdagen bordlagda utlåtande n:o 8.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 1 och 2 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 9, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, innefattande anslagen till kongl. ecklesiastikdepartementet.

1—4 punkterna.

Hvad utskottet hemstält bifölls.

Anslag till en e. o. professur i slaviska språk vid Upsala universitet.

5 punkten.

Herr Bergström: Statsutskottet har med synnerlig välvilja behandlat min motion om inrättande af en extra ordinarie professur i slaviska språk, och jag kan icke underlåta att i den saks namn, hvars talan jag för, hembära utskottet min vördsamma och hjertliga tacksamhet derför.

Utskottet har emellertid anfört ett skäl, hvarför utskottet icke, trots den sympati det egnat motionen, ansett sig kunna tillstyrka bifall till densamma. Det är följande skäl: »På framställning af en-

Anslag till en e. o. professur i slaviska språk vid Upsala universitet. (Forts.)

skild motionär anser sig utskottet emellertid icke kunna tillstyrka Riksdagen att uppföra lön å stat för en befattning af förevarande slag». Detta är ett skäl, för hvilket jag böjer mig, och det faller mig således icke in att yrka bifall till min motion, om icke från statsrådsbänken faller ett uttalande till förmån för motionen. Jag dristar derför vördsamt anhålla hos herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, att han ville uttala, huru vida han finner något att invända mot bifall till motionen. Skulle hans uttalande utfalla gynsamt för motionen, skall jag drista mig att å nyo begära ordet och då yrka bifall till densamma.

Herr statsrådet Wennerberg: Hade tillgångarna varit obegränsade eller åtminstone icke inneslutna inom en så snäf gräns, som finansministern måst sätta för de pretentioner, som från min sida kommo för den åttonde hufvudtiteln, så hade visserligen denna framställning angående en extra professur i slaviska språk för docenten Lundell blifvit medtagen. Jag kan vitsorda den mannens utomordentliga nit och skicklighet såsom filolog och, såvidt möjligt är för den, som icke sjelf är hemma deruti, hans framstående insigter i slaviska språk. Men det är så händelsen, att det årligen kommer många begär om anslag från universiteten, de flesta så rättmätiga, att kanslern anser sig böra tillstyrka dem. De upphöra icke heller att återkomma förr än de blifvit tillfredsställda. Jag vill blott erinra derom, att från Upsala universitet nu senast begärdes anslag till en professur i juridik, till en d:o i obstetrik, till en extra ordinarie i geologi och från Lund till en professur i svenska språket, en i statskunskap, en i geologi och en extra ordinarie i mineralogi. Jag var icke i tillfälle att med tillstyrkande frambära *någon* af dessa framställningar inför Kongl. Maj:t, emedan penningar fattades. En annan sak är, om, då jag fullgjort hvad jag ansett rigtigt med afseende på tillgångarna, Riksdagen skulle finna i sin ordning att gifva det erforderliga beloppet med anledning af denna motion. Mot detta har jag icke något att invända.

Herr Sundberg: Efter det uttalande, som nu skett från statsrådsbänken, vågar jag vidtaga der den förste ärade talaren slutade — det vill säga att med stöd af nämnda uttalande från nyssnämnda bänk yrka bifall till motionen och således afslag på utskottets förslag. Många ord tror jag icke vara behöfliga för sjelfva den sak, som här är i fråga, när hela utredningen är fullgjord så väl i de handlingar, som till Kongl. Maj:t inlemnats, som i ingressen till den motion, som herr Bergström framlagt. Men något anser jag mig dock böra säga, så mycket hellre som jag verkligen varit i egenskap af målsman för universitetet anmodad att väcka denna motion, ehuru jag af grannlagenhetsskäl icke gjorde det, enär frågan varit underställd Kongl. Maj:ts pröfning och icke från det höga hållet föranledde någon framställning till Riksdagen.

Det är mycket som talar för den sak, som nu är i fråga. De bland eder, mine herrar, som voro med vid 1883 och 1884 årens riksdagar, erinra sig mycket väl den välvilja, hvarmed redan det först-

Anslag till en e. o. professur i slaviska språk vid Upsala universitet. (Forts.)

nämnda året ett enskildt förslag rörande undervisning i slaviska språk mottogs i begge kamrarne. Det kunde naturligtvis då icke leda till något resultat. Men när Kongl. Maj:t sedan framlade till 1884 års Riksdag förslag i ämnet, så väckte det icke det ringaste motstånd i någondera kammaren, utan mottogs med stort bifall. Detta förslag innehöll emellertid, såsom statsutskottets utlåtande ock upplyser, ett alternativ. Man hade begärt antingen ett anslag af 4,000 kronor till en professur i ämnet eller 2,500 kronor såsom stipendium åt någon som kunde åtaga sig den ifrågavarande undervisningen. Det mindre anslaget valdes i det kongl. förslaget naturligen derför, att man icke var fullt säker att hafva en fullt kompetent person att sätta till professor, och detta var äfven då verkligen händelsen. Det mindre anslaget beviljades således, men med tydlig förhoppning att stipendiet skulle förvandlas till professur, när en person, som kunde uppehålla den mera magtpåliggande befattningen, funnes att tillgå. Riksdagen har således här ett formligt *löfte* att infria, och detta hoppas jag denna kammare för sin del skall inlösa, ty, såsom herr ecklesiastikministern upplyst, finnes nu tillgång på en person med utmärkt kompetens, efter allt hvad de mest sakkunnige språkforskare i ämnet intygat.

Vidare har man nu också en erfarenhet bakom sig, som visar, att man vid universitetet omfattat undervisningen i slaviska språk med vida större intresse än man rimligtvis kunnat vänta. Och till följd af den allt lifligare beröring, i hvilken vi otvifvelaktigt komma med folket på andra sidan Östersjön, lär sannerligen detta intresse icke aftaga. Våra förhållanden äro korteligen sagdt sådana, att det enligt mitt förmenande verkligen är skäl för Riksdagen att nu genomföra hvad den 1884 tänkte genomföra, det vill säga inrättar en extra ordinarie professur i slaviska språk.

Det handlar också i sjelfva verket om ett så obetydligt belopp som 1,500 kronor. 2,500 kronor äro redan på ordinarie stat uppförda. Läggas 1,500 kronor dertill, så hafva vi 4,000 kronor, och det kan väl icke framkalla många betänkligheter att bevilja. Det är väl sant, att efter fem års tjenstgöring denne blifvande professor liksom alla andra e. o. professorer skall hafva 500 kronors lönetillägg, men äfven det är icke någon vidare blodig summa.

Under åberopande af alla de fullt utredda omständigheter, som framlagts och som jag nu i största korthet vidrört, anhåller jag för min del om afslag å utskottets förslag och bifall till motionen.

Herr vice talmannen: Efter den siste högt ärade talarens anförande har jag i denna sak icke annat att göra än förklara min och statsutskottets formella uppfattning af frågan. Den har uteslutande berott på utskottets åsigt, att ett statsembete icke borde af statsutskottet förordas, med mindre än att Kongl. Maj:ts regerings åsigt och uppfattning om embetets lämplighet förut inhemtats. Då utskottet icke kan likasom kammaren inhemta detta på annan väg än genom en kongl. proposition, så återstod för utskottet i denna sak intet annat än att afstyrka herr Bergströms motion, men, som kammaren finner af motiveringen, hafva meningarna inom utskottet varit synnerligen gynsamt stämda för framställningen, och jag vågar säga, att

afdelningen och utskottet skulle önskat tillstyrka framställningen, derest icke det formella hindret förelegat, hvilket utskottet ansett sig böra respektera, något, som jag förmodar kammarens ledamöter gilla. När nu emellertid detta hinder undanröjts genom herr statsrådet och chefens för ecklesiastikdepartementet yttrande, är det ju för mig synnerligen angenämt att få förena mig med de talare, som yrkat afslag å utskottets förslag och bifall till herr Bergströms motion.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr grefven och talmannen, att i afseende på nu förevarande punkt endast yrkats, att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla den i ämnet väckta motionen.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan och vidare på godkännande af nyssnämnda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

6—8 punkterna.

Hvad utskottet hemstält bifölls.

9 punkten.

Lades till handlingarna.

10 punkten.

Utskottets hemställan bifölls.

11 punkten.

Lades till handlingarna.

12—14 punkterna.

Hvad utskottet hemstält bifölls.

15 punkten.

Om åtgärder för åstadkommande af en tillfredsställande inspektion öfver folkundervisningen.

Herr Billing: Då utskottet tillbakavisat den enskilda motion, som nu föreligger till behandling, och jag instämmer i utskottets kritik af densamma, behöfver jag icke närmare inlåta mig på denna motion, men då utskottet här sjelf framlagt ett förslag, som jag för min del alldeles icke kan gilla, utan å hvilket jag ämnar yrka afslag, så anser jag mig skyldig och berättigad att något närmare undersöka utskottets motivering för detta förslag.

Utskottet utgår från en förutsättning, så formulerad: »att folkskoleinspektionen för närvarande faktiskt lemnar åtskilligt öfrigt att

Om åtgärder för åstadkommande af en tillfredsställande inspektion öfver folkundervisningen. (Forts.)

önska i fråga om noggrann och effektiv kontroll öfver undervisningen.»

Utskottet angifver såsom det mål, till hvilket det anser att man genom särskilda åtgärder bör sträfva — åstadkommandet af en mera verksam och tillfredsställande inspektion; och såsom medel till ernående af detta syfte uppgifver utskottet två åtgärder, den ena att inspektionsdistrikten skulle göras mindre, och den andra att inspektörernas tillsättning skulle ske under deltagande särskildt af landstingen. Jag anser förutsättningen vara mycket tvifvelaktig, jag anser det åsyftade målet vara bestämdt icke önskvärdt och jag anser de angifna medlen icke leda till det mål, utskottet med dem afsett och i och för sig sjelfva vara olämpliga.

Förutsättningen angifves, såsom nämndt, vara den, att den nuvarande inspektionen faktiskt lemnar åtskilligt öfrigt att önska i fråga om noggrann och effektiv kontroll öfver undervisningen. Att mot folkskoleinspektionen här och der kunna göras anmärkningar, derom kan jag ju vara a priori öfvertygad, men jag är lika viss derpå, att man gör inspektionen orätt, om man i allmänhet om den säger, att den lemnar åtskilligt öfrigt att önska i fråga om noggrann och effektiv kontroll öfver undervisningen. Jag skulle snarare våga det påståendet, att folkskoleinspektionen snarare visat en öfverdrifven ifver och energi än motsatsen. Ett bevis för att denna min uppfattning är rigtig, tror jag herrarne kunna se och också observerat litet hvar på sina debetsedlar vid granskning af utgifter, debiterade för folkskolesaken; och vill man hafva ytterligare bevis, så kan man också genomgå ecklesiastikdepartementets diarium öfver folkskoleärenden, der man finner, huru många klagomål framkommit öfver för stor nitälskan å folkskoleinspektörernas sida. Dessa klagomål hafva afgjorts så, att Kongl. Maj:t stäfjat i stället för eldat inspektörernas nit.

Syftemålet, som utskottet vill nå, är en mera verksam och tillfredsställande inspektion. För min del får jag säga, att jag tror, att man i den punkten hellre borde såsom en framtidsutsigt uppställa, att inspektionen må kunna blifva mindre omfattande än den hittills varit. Då folkskoleinspektionen inrättades, fans ett mycket stort behof af den nya anordningen. Det gälde att då upprätta nya folkskolor snart sagdt öfver allt i landet eller åtminstone genomföra genomgripande nybildningar. Vilkoren för denna nydanings lyckliga genomförande voro icke de bästa. Intresset för folkskolan var i församlingarna icke synnerligen lifligt. Lärare qvarlefde på många ställen från äldre tider och voro ingalunda skolade att kunna motsvara de anspråk, som man stälde på dem. De behöfde ständig handledning. Och icke heller hos presterskapet fans den erfarenhet om den nya folkskoleordningen, som kunde vara önsklig. Nu är förhållandet annorlunda. Församlingarnas intresse är ganska aktningsvärdt. Lärarne äro väl undervisade och utmärka sig i allmänhet, tror jag, för ganska stor pedagogisk skicklighet. Utskottet vitsordar, att presterskapet nu visar stort intresse för folkskolan och i allmänhet är skickligt att utöfva den behöfliga inspektionen. Jag tror derför att man i stället för att utvidga inspektionen kunde börja

tänka på, huru vida icke förhållandena äro sådana, att den borde i någon mån inskränkas.

Om åtgärder för åstadkommande af en tillfredsställande inspektion öfver folkundervisningen. (Forts.)

Jag går nu slutligen öfver till granskning af de medel, som utskottet angifvit såsom lämpliga att leda till en bättre sakernas ordning. Det hemställer först, att inspektionsdistrikten skulle göras mindre. Jag tror, att denna anvisning icke bör följas, och det af två skäl. Först och främst är det uppenbart att, i samma mån man sönderdelar inspektionsdistrikten, i samma mån blifva kostnaderna för inspektionen större, ty inspektörerna få då anledning att göra flera resor och tätare besök i skolorna, och inspektionskostnaden består i allmänhet till sin största del i resekostnadsersättning och dagtraktamente. Att kostnaderna blifva ökade, är således uppenbart. Är då i och för sig önskvärdt, att distrikten göras mindre och blifva så ofantligt många? Nej, och detta derför att det är önskvärdt att i anordningen af inspektionen skall så mycket som möjligt göra sig gällande en enhet, en likartad grundsats, så att icke i det ena kontraktet vissa grundsatser och i det andra åter andra göra sig gällande. Att sönderstycka distrikten är således icke önskvärdt.

Det andra medlet skulle vara, att »inspektionen i vidsträcktare grad än hittills ordnades på kommunal grund, i det att särskildt åt landstingen inrymdes rätt att medverka vid tillsättningen af inspektörsbefattningarna». Ett och annat landsting har visserligen gripit in på detta område, men jag tror icke att de försök, som gjorts, synnerligen och alltid manat till efterföljd. Dermed må nu vara huru som helst, men jag för min del vill uttala den mening, att det icke är önskvärdt, att landstingen få sig tillagdt detta nya verksamhetsområde: folkskoleundervisningen. Alldeles klart är att, om landstingen skola börja tillsätta inspektörerna, dermed dörren är öppnad att föra folkskoleärendena inom landstingens domvärjo. Är det önskvärdt att landstingen erhålla detta omfattande, vigtiga område, så att de så småningom förvandlas till tummelplatser för de särskilda kommunernas intressen och sträfvanden för anslag till folkskolan och hvad dertill hörer? För landstingen synes det icke önskvärdt och ännu mindre för folkskoleväsendet, ty man må säga om landstingen hvad man vill, så måste man dock medgifva, att landstingsmännen icke väljas med särskild hänsyn till deras lämplighet att handlägga folkskoleärenden. Man måste tvärtom medgifva, att landstingen icke äro sammansatta så, att de skulle vara de mest lämpliga institutioner att handlägga dessa ärenden och allra minst att afgifva förslag till folkskoleinspektörer. I allmänhet må man väl också medgifva, att det icke är lämpligt att låta så pass mångtaliga institutioner få sådana ärenden, som att utnämna eller inför Kongl. Maj:t föreslå tjenstemän, här inspektörerna. Kunna herrarne tro, att landstingen vore lämpliga att uppsöka hvilka som vore skicklige att utöfva inspektionen öfver folkskolorna, lämpligare än Kongl. Maj:t? Jag tror icke, att man det kan påstå; utan anser det tvärtom olämpligt att göra landstingen till myndigheter, som skulle tillsätta folkskoleinspektörerna. Lika litet som man vill att Riksdagen skall tillsätta elementarlärarne eller andra tjenstemän, lika litet tror jag att man skall begära, att landstingen skola tillsätta dessa inspektörer.

Om åtgärder för åstadkommande af en tillfredsställande inspektion öfver folkundervisningen. (Forts.)

Då jag således anser att förutsättningen för statsutskottets framställning är origtig, syftemålet icke önskvärdt, och de föreslagna medlen icke ledande till det afsedda syftet samt i och för sig betänkliga, yrkar jag afslag å utskottets betänkande i denna punkt.

Herr De Maré: Efter den föregående ärade talarens anförande har jag icke något att tillägga. Den kritik, som han underkastade de af statsutskottet anförda motiven för den underdåniga skrifvelsen, anser jag vara så fullständig, att jag endast anhåller att få med honom förena mig i yrkandet om afslag å utskottets hemställan.

Herr Boström: Då detta ärende förelåg till behandling inom utskottets andra utgiftsafdelning, uttalade sig genast en liflig sympati för den väckta motionen, ehuru hvarken afdelningen eller utskottet kunde förorda bifall till densamma, sådan den förelåg, enär motionären ville, att särskilda tjenstemän skulle tillsättas, hvilka uteslutande skulle förrätta folkskoleinspektionen. Anledningen till denna allmänna anslutning till motionens syfte var, att man inom afdelningen ansåg, att det sätt, hvarpå folkskolinspektion för närvarande utöfvades, icke vore så effektivt, som önskligt vore. Man vet, att inspektörerna till större delen äro antingen lektorer eller föreståndare för seminarier eller till och med föreståndare för folkhögskolor och kunna således, i synnerhet med de stora distrikt som äro en hvar tilldelade, icke använda mer än en kort tid af året för sina inspektioner. Resorna måste göras om sommaren, och följaktligen kommer lätt tiden för inspektörens ankomst till en församling att infalla på sådan tid, då dess folkskolor icke arbeta. Inspektören får då aflåta en skrifvelse till skolrådets ordförande och omtala, att han anländer då och då, hvarefter barnen måste sammankallas till en extra skolgång. Den kontroll, som folkskoleinspektören under sådana förhållanden kan utöfva, tror jag vara dålig.

Ehuru det visserligen är sant, att inspektörerna äro skickliga pedagoger, såsom ock allmänt erkännes, håller jag således före, att under den korta stund, de kunna egna åt hvarje särskild folkskola, de icke kunna hafva tillfälle att komma under fund med de missgrepp, som möjligen af läraren begås, och att följaktligen, i fall ej pastorerna hafva lifligt intresse för folkskolan, inspektionen, sådan den för närvarande är ordnad, måste ega mycket ringa effektivitet.

Kostnaden för folkskoleinspektionen utgår för närvarande med ungefär 104,000 kronor om året, och jag skulle för min del ej hafva något emot, om denna kostnad till och med något ökades, förutsatt att inspektionen derigenom ernådde den effektivitet, som man anser behöflig. Om nu, såsom utskottet tänkt sig, en större minskning af distriktens områden komme att ega rum, skulle visserligen också aflöningskostnaderna till följd af det större antalet inspektörer blifva något förökade, men å andra sidan måste man betänka, att inspektörernas reseersättningar för närvarande uppgå till så betydliga belopp just derför att distrikten äro så stora, och att således i detta afseende en minskning i kostnaden skulle uppkomma, om distrikten minskades.

Jag tror således, att åtskilliga skäl tala för utskottets förslag, och tillåter mig derför att yrka bifall till detsamma.

Om åtgärder för åstadkommande af en tillfredsställande inspektion öfver folkundervisningen. (Forts.)

Herr Sundberg: Det kunde vara temligen öfverflödigt för mig att i denna fråga yttra mig i någon synnerlig omfattning, då jag i densamma står på alldeles samma ståndpunkt, som den talare, hvilken först hade ordet, och således kunde nöja mig med att åberopa hvad af honom redan anförts. Något bör jag dock kanske säga, derför att jag för min del uppfattat den skrifvelse, som af statsutskottet föreslagits, vara icke blott onödig och opraktisk, utan rent af i viss mån vådlig. Man synes nemligen vilja föra in hela folkskoleinspektionen på en stråt, der jag alls icke vill vara med om att hjelpa till.

För öfrigt, när man talar så mycket om och ständigt upprepar, att den nuvarande folkskoleinspektionen icke är tillräckligt »effektiv», som det heter, hvad menar man egentligen dermed? Det vill nästan synas som om det hos en hel del menniskor funnes den föreställningen, att inspektörerna skola ständigt stå öfver folkskolelärarne såsom ett slags öfverskolmästare och se efter att desse i fråga om undervisningen i hvarje ögonblick fullgöra sina skyldigheter och göra det på bästa möjliga sätt. Ett dylikt mästrande, som skulle leda till en ganska stor osjelfständighet hos folkskolelärarne, vore dock för ingen del helsosamt. De folkskolelärare, som nu mera anställas, hafva genomgått en mycket ordentlig seminariekurs, hvarunder de instruerats, huru de metodiskt skola gå till väga vid undervisningen, och inspektörerna hafva härvid blott att någon gång emellanåt se till, att hvad lärarne inlärt också af dem tillämpas. En sådan tillsyn har emellertid visat sig allt mindre och mindre behöflig.

Om den andra sidan af folkskoleinspektörernas åliggande gäller precis detsamma. Det var just den sidan af deras skyldigheter, som under institutionens första tillvaro tog deras uppmärksamhet synnerligen strängt i anspråk, då de hade att se till att skolväsendet ordentligt organiserades, att lagar och författningar efterlefdes, att skolor i tillräckligt antal funnos, att skolhus funnos och ändamålsenligt inrättades, att förhållandet emellan folkskolan och småskolorna lämpligen ordnades etc. etc. På detta område, der mest var öfrigt att önska, hafva inspektörerna uträttat ofantligt mycket, och det är till stor del deras verksamhet i dessa afseenden man har att tacka för det ordentliga skick, hvari skolväsendet för närvarande befinner sig.

Hvad menar man då nu, frågar jag ännu en gång, med yrkandet att inspektionen skall blifva mera effektiv? Ingenting är här i verlden så fullkomligt, att det ej kan blifva bättre, och så förhåller det sig ock med folkskoleinspektionen. Men det första vilkoret är här vid lag detsamma, som för att kunna föra krig, då, såsom det har blifvit sagdt, fordras tre hufvudvilkor: det första är pengar, det andra pengar och det tredje också pengar. Här har nu föreslagits en alldeles otillräcklig summa, 15,000 kronor; deri har utskottet alldeles rätt, och har utskottet derför ej heller fäst afseende vid motionen; denna summa behöfde naturligtvis mångdubblas för att någorlunda räcka till.

Om åtgärder för åstadkommande af en tillfredsställande inspektion öfver folkundervisningen. (Forts.)

Men hvad skall då sättas i stället för motionärens förslag om mer penningar för ändamålet? Jo, i den märkliga skrifvelse, hvarom utskottet hemstält, säges, att med de nuvarande tillgångarna skola förhållandena förbättras. Huru skall då detta tillgå? Jo, derigenom att man söndersmular de nuvarande distrikten i små delar och således får mindre belopp att betala hvarje särskild inspektör. Sättet är verkligen mycket egendomligt och föga begripligt. Men meningen är väl, då man säger att inspektionen borde hvila på en mer kommunal grund, att kommunerna skulle fylla hvad som utom statsanslaget behöfdes för att sätta inspektörerna, äfven med deras mindre distrikt, i en någorlunda god ställning med afseende på den ersättning för deras besvär, hvarpå de kunna göra anspråk. Nåväl — är det då också troligt att kommunerna verkligen skola lemna sådana tillskott? Näppeligen, ty de äro dem ej i verkligheten så kära, dessa inspektörer med sina inspektioner. Är det åter landstingen man skulle vädja till, så är det visserligen möjligt, att försöket komme att lyckas på sina ställen (och det vore nog bra, der det så ginge); men icke är det likväl säkert att draga någon vexel härpå.

Hvad de små distrikten för öfrigt angår, så, utan afseende på den ekonomiska sidan af frågan, hvarom den förste talaren yttrade sig och hvilken af honom tillräckligt vidrördes, skulle de medföra en bestämd *olägenhet*, som också af honom omnämndes. Det är redan, sådana distrikten nu äro, ofta ganska svårt för stiftsstyrelserna att vidmagthålla den likformighet och enhet i undervisning och anordningar, som är behöflig. Skulle distrikten blifva ytterligare söndersmulade, blefve säkerligen svårigheterna så ökade, att jag ej vet huru man skulle bära sig åt.

Hvad slutligen angår förslaget om landstingens inblandning i folkskoleinspektionen och deras inflytande på inspektörernas tillsättande, så tror jag att härom kan utan vidare omständigheter sägas, att landstingen äro i högsta grad olämpliga till att erhålla en sådan myndighet, och jag instämmer i allt hvad den förste talaren yttrade om denna sak. Landstingen kunna nog ändå understödja folkskoleinspektionen, der så är önskligt och nödvändigt samt god vilja finnes. Detta är fallet i flera län. Der hafva ock landstingen genom frivilligt aftal något att säga i fråga om inspektörernas tillsättande, och detta går förträffligt för sig. Ett par exempel från egen erfarenhet må åberopas. Jag vill alltså nämna, att inom det stift jag tillhör hafva, i Gefleborgs län, sedan omkring 30 år funnits sådana inspektörer, som landstinget tillsatt. Länet hade i många år tre, nu finnas två. De äro aflönade på sådant sätt, att de helt och hållet kunna egna sig åt inspektionen. Huru går det nu till vid tillsättandet af inspektör? Naturligtvis fordrar landstinget att genom sina delegerade få taga del vid tillsättandet, men det är ej gagneligt, att man får dubbla inspektörer för distriktet, utan man vill hafva en, som är på en gång landstingets och statens inspektör. Så är det ock ordnadt. Landstingets delegation sätter sig i förbindelse med mig, som i ecklesiastikdepartementet föreslår inspektören, och denna samverkan går alldeles förträffligt. Delegationen och jag hafva aldrig ett ögonblick varit af

olika mening. — På samma sätt var förhållandet en tid inom Stockholms län. Landstinget önskade bevilja ett anslag, så att en inspektör för länet skulle sättas i stånd att uteslutande egna sig åt sitt kall. Det gick här till på samma sätt som i Gefleborgs län. Jag frågade vederbörande delegation, om hon ville hafva den och den till inspektör. Delegationen svarade ja, och personen i fråga tillsattes. När hans mandat var ute och han fick en annan tjenst, tillgick det på samma sätt alldeles förträffligt.

Om åtgärder för åstadkommande af en tillfredsställande inspektion öfver folkundervisningen. (Forts.)

Således synes, att på frivillighetens väg kan man mycket väl med den nuvarande lagstiftningen åvägabringa en medverkan af landstingen vid tillsättningen af inspektörer, men att Riksdagen skulle besluta eller hos Kongl. Maj:t begära *föreskrift* om sådan medverkan, och detta utan att landstinget kanske lemnade ett öre i bidrag, det kan jag ej anse lämpligt, utan tvärtom i högsta grad olämpligt och yrkar derför i likhet med den förste talaren afslag på utskottets förslag.

Herr vice talmannen: Jag tror man kan säga, att, då denna fråga behandlades på andra utgiftsafdelningen i statsutskottet, meningarna voro mer än i någon annan fråga, som der förekom, enhälligt benägna för att något borde åstadkommas till främjande af motionens syfte. — De två högt ärade talare, som yttrat sig emot utskottets hemställan och hvilka ju till följd af sin embetsställning särskildt väl känna till förhållandena rörande denna sak, hafva också gjort en teckning af folkskoleinspektionen, hvilken, såsom mig synes, kan lätt förklara anledningen till att statsutskottet sålunda intresserat sig för frågan.

Den siste talaren yttrade, att inspektionen hufvudsakligen hade att medverka till sjelfva organisationen af folkskoleväsendet, och han tecknade mycket rigtigt de stora förtjenster, som dessa inspektörer inlagt om den första organisationen af folkskolorna, liksom om deras senare utveckling, men den förste ärade talaren sade jemväl, att hvad man skulle kunna lägga dem till last vore möjligen öfverdrifven ifver och energi, och så förhåller det sig också, att, vid sidan af allt det berömvärda, som måste erkännas hafva funnits i deras bemödanden för folkskolans fullkomnande, det icke kan nekas, att i många fall inspektörerna utan lämplig hänsyn till kommunernas krafter påyrkat en allt för hastig utveckling af folkskoleväsendet och förbättring af de materiella vilkoren för skolornas verksamhet. Det kan ju sålunda svårligen nekas, att denna något öfverdrifna ifver och energi framkallat missnöje och ådragit kommunerna en tunga, som icke varit så obetydlig, under det man jemväl å andra sidan kan hafva tyckt sig finna, att inspektörerna icke varit i tillfälle att egna sjelfva undervisningen den uppmärksamhet, som skulle varit behöflig för att fullkomna densamma, äfvensom att tillse att, såsom den siste talaren yttrade, folkskolelärarne rigtigt tillämpade hvad de inhemtat. Att inspektörerna skulle tillse att folkskolelärarne i hvarje ögonblick fullgöra sina skyldigheter, kan naturligtvis ej blifva fråga om.

Den ärade talare redan, som förordat utskottets framställning, har äfven fäst uppmärksamheten derpå, att ett ej ringa antal inspektörer hade sådana befattningar, att de endast under den tid af året,

Om åtgärder för åstadkommande af en tillfredsställande inspektion öfver folkundervisningen. (Forts.)

då folkskolorna ej äro i verksamhet, kunna anordna sina resor. Detta antal uppgår till 22. Det kan icke väcka förundran, om under sådana förhållanden man finner önskligt, att folkskoleinspektionen sålunda ändrades, att densamma med afseende å undervisningen blefve mer effektiv än den för närvarande är.

Den tanke utskottet i sin motivering framkastat, att landstingen skulle medverka vid tillsättandet af inspektörer, tyckes ej böra vara så främmande, då landstingen redan nu under hand utöfvat sådant inflytande, och utskottet icke på bestämdt sätt sagt, huru denna medverkan borde ske. För min enskilda del har jag den uppfattningen, att densamma icke såsom rättighet skulle komma i fråga, med mindre landstingen lemnade bidrag till inspektörernas aflönande.

Jag anhåller om bifall till utskottets förslag.

Herr grefven och talmannen tillkännagaf, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7 e. m.

Herr Tamm, Hugo: Jag har i utskottets betänkande låtit anteckna mig såsom reservant vid denna punkt och har således ej deltagit i det slut, hvartill utskottet kommit i frågan, utan hyser hufvudsakligen samma uppfattning deri, som af den förste ärade talaren framställdes.

De klagomål, som föranledt utskottets ifrågavarande beslut, torde i korthet kunna sammanfattas så, att man anser, att dessa folkskoleinspektioner dels ske allt för ytligt och dels rigta sig hufvudsakligen på skolornas yttre organisation, statistiken, ombyggnad af skolhus o. s. v.

Hvad ytligheten vidkommer, så är det väl ändå säkert, att skolorna ej föras framåt i högre grad genom inspektionerna, utan snarare derigenom att lärarne erhålla god utbildning och att bland församlingarnes medlemmar finnes intresse för skolorna. Dessa förhållanden synas mig vara förtjenta af den hufvudsakliga uppmärksamheten och kunna gifva det verkliga botemedlet mot det onda.

Hvad angår att församlingarnas skolutgifter för byggnader och sådant blifvit genom skolinspektörerna så högt uppdrifna, är detta visserligen sant, men äfven häremot finnes ett botemedel. Jag känner ej, att folkskoleinspektören har någon annan rätt än att, om ej skolhus ombygges i enlighet med hans mening, han kan föreslå indragning af statsbidraget till församlingens folkskola. Frågan, huru vida så skall ske, blir dock beroende på Kongl. Maj:ts beslut i sista hand, så att man finner, att inspektörernas magt icke är så farlig.

Något, som förefaller mig ganska farligt, är deremot förslaget, att man skulle öfverflytta utnämningen af folkskoleinspektörer på landstingen. Detta är redan påpekadt af föregående talare, och eget nog hafva mycket olika meningar gjort sig gällande, huru man skall förklara detta utskottets uttalande, att åt landstingen borde inrymmas rätt att medverka vid tillsättningen af inspektörsbefattningarna, om meningen är att landstingen skulle blott höras öfver förslagen, eller man skulle fråntaga domkapitlen och öfverflytta på landstingen rätten att uppsätta förslagen, eller om man vill, såsom verkligen i utskottet

Om åtgärder för åstadkommande af en tillfredsställande inspektion öfver folkundervisningen. (Forts.)

nämndes, att de 104,000 kronor, som utgå för närvarande till folkskoleinspektioner, skola öfverlemnas till landstingen med rätt för dessa att tillsätta inspektörerna. Det använda uttrycket är så sväfvande, att det väl kunnat tjena till att förena olika meningar inom statsutskottet, men det synes mig att, då *Riksdagen* ingår till Kongl. Maj:t med en anhållan, den bör tydligt precisera hvad den menar. Så är ej fallet här, och äfven på denna grund har jag icke kunnat biträda utskottets förslag.

Jag yrkar afslag på statsutskottets hemställan i denna punkt.

Herr Casparsson: Den förste ärade talaren klandrade utskottets motivering. Härom vill jag blott i förbigående säga, att den motivering, som skall tillfredsställa statsutskottets alla 24 ledamöter, icke gerna kan alltid blifva nöjaktig. För öfrigt har jag hört anmärkningar mot statsutskottets motivering lika länge, som jag varit med i riksdagen.

Samme talare anmärkte vidare, att sjelfva förutsättningen för utskottets hemställan skulle vara origtig. Han nämnde, att det icke förhölle sig så, att folkskoleinspektionen för närvarande lemnade åtskilligt öfrigt att önska i fråga om noggrann och effektiv kontroll öfver undervisningen, samt ansåg, att folkskoleinspektörerna snarare gjorde sig skyldige till för mycket än för litet nit. Häremot vill jag säga, att det mycket väl kan förhålla sig så, att inspektörerna hysa stort nit för sitt uppdrag, utan att ändock den kontroll de äro i stånd att utöfva är så noggrann och effektiv, som önskligt vore. Det uppgafs nemligen i utskottet, att det funnes skolor, som icke blifvit inspekterade på fem år. Uppgiftens rigtighet kan jag icke kontrollera; jag blott relaterar. Nu säger man, att det är skolråden, som hafva att utöfva den närmaste kontrollen. Det är sant, och jag tror, att om folkskoleinspektörerna åtnöjdes med att vara hvad de skola vara, en *rådgifvande* myndighet, skulle också skolråden bättre uppfylla sina åligganden; men på många ställen uppträda folkskoleinspektörerna såsom *befallande*, och det finnes skolråd, som icke tycka om att stå under fukteln, utan derför sätta sig till motvärn, då inspektörerna uppträda på detta sätt.

Min granne till venster nämnde, att inspektören icke har rätt att hindra utbetalandet af statsanslag. Nej, visserligen har han ej rätt dertill, men han har rätt att neka sin attest, och när den ej finnes, utbetalar icke Konungens befallningshafvande anslaget, och då måste församlingen gå till Kongl. Maj:t, som nog beviljar detsamma, men omvägen är dock besvärlig och tidsödande.

När denna fråga behandlades på afdelningen voro, såsom en talare förut nämnt, alla ense om att icke tillstyrka motionen i dess oförändrade form, men angående beskaffenheten af folkskoleinspektionen var det ingen, som till en början ville yttra sig. Slutligen bröt en ledamot tystnaden och uttalade sig ogillande om det sätt, hvarpå inspektionen är anordnad, och då brast det löst på en gång, så att utaf afdelningens sex ordinarie ledamöter fans ej någon, som tog i försvar det sätt, hvarpå folkskoleinspektionen för närvarande är

Om åtgärder för åstadkommande af en tillfredsställande inspektion öfver folkundervisningen. (Forts.)

anordnad, och i plenum var det blott två, som förklarade att från deras orter icke någon klagan försports i detta afseende.

Jag tror att om man vill att folkskolan skall gå framåt, är det nödvändigt att förändringar vidtagas. Det har talats om det utmärkta skick, hvaruti våra folkskolor befinna sig. Ser man på det yttre skalet — ja, visserligen. Men ser man till kärnan, så är det nog ej så förträffligt ställdt, som man föreställer sig, och det kommer sig deraf, att genom att skapa en massa tjenster, har man ej fått dugligt folk att fylla alla dessa platser med. Dessa befattningar hafva blifvit ett lefvebröd för många, hvilka aldrig bort från början gifva sig ut på den banan.

Här har talats om landstingens olämplighet att befatta sig med dessa frågor. Enligt landstingsförordningens 2:dra paragraf är dock undervisningen en fråga, som särskildt anbefalles åt landstingens uppmärksamhet. Man säger att det är olämpligt, att dessa hafva något att göra med tillsättande af folkskoleinspektörer. Det är besynnerligt att en sådan anmärkning kan framställas i denna kammare, hvars allra fleste ledamöter äro valda af landstingen. De duga sålunda att utse ledamöter i Första Kammaren, som handhafver landets vigtigaste angelägenheter, men att föreslå skolinspektörer — dertill duga de ej! Mine herrar, detta misstroendevotum är ju således på samma gång ett misstroendevotum mot oss sjelfva. Precis samma anmärkning gjordes, när i slutet af 1860-talet fråga var om att åt landstingen öfverlemna det magtpåliggande värfvet att utse ledamöter i markegångsnämnderna. Då hörde man: det duga de ej till. Att utse ledamöter i Första Kammaren, det vore en annan sak, dertill kunde de duga, men ej till att utse ledamöter i markegångsnämnderna. Och frågan föll 2 à 3 gånger, innan den gick igenom.

Inom det län jag tillhör utser landstinget inspektör för slöjdundervisningen. Det anvisades för det ändamålet ett anslag af 300 kronor, och jag tror att denne inspektör i sitt slag ej lemnat något öfrigt att önska.

Här har vidare anmärkts, att det är ej rigtigt att landstingen skola *tillsätta* inspektörerna. Men statsutskottet har heller icke sagt det, utan endast velat gifva landstingen rätt att *medverka* vid tillsättningen. Att medverka är ju ej detsamma som att tillsätta. Min granne till venster har funnit uttrycket »medverka» så sväfvande. Men vi få antaga att den Konungens rådgifvare, som skall tolka skrifvelsen, har förmågan att uttaga hvad som i detta afseende kan vara tillrådligt.

Här har slutligen talats om att man på detta sätt skulle gå miste om den *enhet*, som är så nödvändig. Ja, mina herrar, denna enhet i undervisningen har jag hört så mycket talas om, och hvad den s. k. bildade klassen beträffar, har man lyckats åstadkomma en »enhet» sådan, att nu alla stöpas i samma form. Vill man nu äfven på folkundervisningens område åstadkomma detsamma, så att, utan hänsyn till den olikhet i förhållandena, som vårt vidsträckta land företer, äfven allmogens barn skola stöpas i en och samma form, så tror jag ej, mine herrar, att detta vore eftersträfvansvärdt, ty det lemnar, enligt min åsigt, ej tillräckligt utrymme åt de individuella anlagen.

Vill man deremot att dessa skola utvecklas, så tror jag att det är nöändigt att ej för strängt hålla på enheten utan, såsom utskottet föreslagit, lemna mera utrymme åt det kommunala och lokala intresset; ty om detta svalnar, och jag tror att det nu är på god väg att svalna, kommer folkskolan ej ur fläcken. Och derför, af intresse för folkskolans utveckling har jag inom utskottet varit med om den skrifvelse, till hvilken jag nu fortfarande yrkar bifall.

Om åtgärder för åstadkommande af en tillfredsställande inspektion öfver folkundervisningen. (Forts.)

Herr Törnebladh: Utskottet har i klämmen betonat såsom ett önskningsmål *en mera verksam och tillfredsställande inspektion öfver folkundervisningen.* Utan att på något sätt vilja inlåta mig på klander af utskottets motivering — jag känner ganska väl af egen erfarenhet svårigheten, särskildt för statsutskottet, att åstadkomma en sådan — tillåter jag mig dock göra den erinran, att *om* en skrifvelse, aldra helst i en så pass vigtig sak som denna, skall aflåtas till Kongl. Maj:t, måste man med bestämdhet kunna uppgifva, hvar bristen är och således väl ock hvar botemedlet skall bäst kunna sökas. Nu har man sagt, att inspektionen bör blifva mera verksam och tillfredsställande. Detta är ett uttryck, hvilket i och för sig icke betyder något, då man ej på samma gång kan säga i hvilket afseende. Under diskussionen har här, likasom af motionären och utskottet, en svag sida hos den närvarande inspektionen framhållits, den nemligen att åtskilliga folkskoleinspektörer hafva andra befattningar, som hindra dem att i den utsträckning, som önskligt vore, tillgodose sin inspektion. Det är nu i viss mån och i icke ringa grad fallet med sådana inspektörer, hvilka äro lärare dels vid allmänna läroverk och dels vid seminarier. Men så illa står det dock ej till, att dessa inspektörer, på sätt här framkastats, ej skulle hafva tillfälle inspektera folkskolorna vid andra tider, än då dessa äro stängda; ty deras ferietid sammanfaller ingalunda i alla hänseenden med de allmänna läroverkens eller seminariernas. Jag vill i afseende derpå blott erinra, att åtskilliga folkskolor äro i verksamhet under vare sig juni eller augusti månader eller under båda, på hvilka tider inspektion vid dessa skolor sålunda kan försiggå. Vidare kan äfven, åtminstone på några håll, under sjelfva lästiden inspektion ega rum, och jag vet särskildt att sådan har skett genom lämpliga anordningar vid sjelfva läroverken. Men dessa olägenheter, att seminarielärare och andre pedagogiskt bildade personer hafva andra befattningar, motvägas mer än väl deraf, att deras insigter i skolväsendet äro så stora, att man icke gerna kunnat undvara dem, då det gält att föra folkskolan framåt, helst ett besök af sådana personer, om ock helt kort, kan anses utöfva mera inflytande på skolan, än flera besök af en icke så erfaren person. I afseende härå beder jag särskildt få erinra om den stora vigten af ett samband mellan seminarierna, som hafva att utbilda de blifvande lärarne, och de skolor, som äro i verksamhet. Det är icke blott folkskolan, som har att lära af seminarieläraren, utan det är äfven seminarieläraren, som har att lära af folkskolan, sådan den ter sig i dagliga lifvet. Och om verkligen det gamla bruket att till inspektionerna sammankalla vissa barn fortgår ännu, så är detta i sjelfva verket att räkna såsom ett missbruk, men miss-

Om åtgärder för åstadkommande af en tillfredsställande inspektion öfver folkundervisningen. (Forts.)

bruket behöfver ej upphäfva saken. Det bör i allt fall lätt nog vara afhjelpt, enär det ingalunda numera är nödigt, att ett *så stort* antal inspektörer utses bland dem, hvilka äro mest upptagna. Jag tror nemligen att vi förutom desse hafva ganska god tillgång på insigtsfulla och erfarna personer, hvilka kunna egna ännu mera tid åt skolinspektionen, än hvad tör hända nu är fallet med några.

Men då det blifvit sagdt, att inspektionen skulle blifva mera verksam och tillfredsställande, och då motionären, till hvars motivering jag särskildt ber få referera, ej kunnat finna att ett fullgodt resultat vunnits af folkskolans verksamhet under dessa tjugu år, vill jag blott nämna, att den, som läser igenom inspektionsberättelserna för de senaste åren 1882—1886 — det finnes inga senare utkomna — och läser dem i detalj, hvilket jag sjelf i dessa dagar gjort, han skall finna, att folkskolan under denna tid gått ganska betydligt framåt, och det på alla håll. Dels bedrifves numera undervisning i småskolor på de flesta ställen såsom underlag för folkskolan. Detta är en af de förnämsta betingelserna för folkskolans utveckling och i sjelfva verket till ej obetydlig del ett resultat af skolinspektörernas uppmärksamhet, råd och anvisningar, likasom visserligen äfven, jag erkänner det gerna, af nitiska skolrådsordförande samt mången gång jemväl enskilda medlemmars intresse för skolan. Vidare — och detta är ej minst att beakta — framgår af dessa berättelser, huruledes sjelfva undervisningsmetoden så småningom förbättrats. Der man disponerat öfver nya lärarekrafter, uppfostrade under andra förutsättningar, än de gamla, der hafva skolinspektörerna funnit undervisningen relativt god. Det är sant att en lärare, hvilken har att göra med fyra klasser om tillsammans 70 à 80 barn, icke kan göra underverk, men han kan dock göra rätt mycket. Af stort intresse är att se, huru emellan de inspektioner, som höllos åren 1881 och 1886, folkskolan utvecklats på ett sätt, som tydligen ådagalägger att denna institution varit både verksam och uppfylt sitt ändamål. Under sådana förhållanden förefaller det mig, som om det klander, hvilket rigtats mot folkskoleinspektionen, utan att vara motiveradt genom något bestämdt uttalande, i hvilket afseende, annat än det mindre betydande, hvarom jag nyss talat, eller att några inspektörer samtidigt hafva andra befattningar, hvarken skulle vara vägledande för Kongl. Maj:t eller för folkskolans framtid af någon verklig betydelse.

Härtill kommer, att om man vänder sig till den motivering, som föregår, hvilket man ju måste göra, alldenstund, om skrifvelseförslaget antages, densamma måste komma att i riksdagsskrifvelsen intagas, så finnas der uttalade två grundsatser, hvilka minst sagdt kunna vara tvifvelaktiga.

Jag vill icke mycket uppehålla mig vid frågan om *landstingens* inflytande på tillsättningen af folkskoleinspektörerna, i många fall kanske godt, i andra möjligen icke så godt; ty den frågan är ganska gammal, och de, som intressera sig derför, kunna gå till riksdagsprotokollen från 1870-talet, då vidlyftiga diskussioner förekommo om den saken. Deremot vill jag mera fästa mig vid frågan om *distriktens sönderdelning i mindre sådana.* Så fort man nemligen

börjar tala om de mindre distrikten, kan man så lätt halka in på en afväg, den nemligen att, på sätt motionären gjort, förblanda *inspektion* med en *omedelbar tillsyn*. Motionären har nemligen fäst uppmärksamheten på det förhållandet, att i vissa stadskommuner finnas särskildt aflönade skolinspektörer, hvilka egna hela sin tid åt inspektionen. Men med dessa inspektörer förhåller det sig så, såsom t. ex. i Stockholm, Göteborg och Norrköping, att de i sjelfva verket motsvara *styresmännen* för kommunernas folkskoleväsen, med bestämmelse att sammanfatta till ett helt de olika skolorna. De äro närmaste tillsyningsmän öfver skolorna och hafva i olikhet med statsinspektörerna ej blott rättighet, utan äfven skyldighet att *omedelbart* ingripa i afseende på undervisningen, likasom styresmännen för de allmänna läroverk, der deremot inspektion i helt annan mening förekommer. Det anförda visar, att när man tänker sig mindre distrikt, man kan lätt tro att inspektörerna skola blifva ett slags styresmän öfver folkskolorna. Men detta har aldrig varit meningen och bör icke heller blifva meningen med den inspektion, som staten anordnar, den må nu vara understödd af landstingen, eller icke, denna inspektion afser någonting helt annat, nemligen dels att kontrollera användningen af beviljade anslag, i hvilket afseende inspektörerna hafva skyldighet att afgifva attester, dels också att utveckla folkskoleväsendet, att jag så må säga *ofvanifrån*, eller från den öfverstyrelse, som jag möjligen skulle kunna säga förefinnas för folkskolan i och genom ecklesiastikdepartementet. Detta har naturligtvis rätt och pligt att försöka genom sina inspektörer åstadkomma ett allt regelmessigare och starkare framåtskridande, med bibehållande tillika af ett visst samband, som dock ingalunda behöfver urarta till uniformitet, något som jag tror vi knappt behöfva frukta med våra öfver allt spridda folkskolor, medan snarare är att befara det vi få för litet deraf.

Om åtgärder för åstadkommande af en tillfredsställande inspektion öfver folkundervisningen. (Forts.)

För öfrigt kan en folkskoleinspektör i ett *mindre* distrikt lätt få sin synkrets förminskad, och hans erfarenhet blifver ej densamma som i ett större. Genom besök i de större distriktens olika skolor vidgas inspektörens erfarenhet, och han kan under sådana besök meddela den ena skolan sina iakttagelser från den andra och utgöra en föreningslänk i ordets bästa bemärkelse, hvilket allt deremot inom mindre distrikt skulle komma att spela en underordnad roll. Härtill bör slutligen läggas, att, om man inrättar många smärre distrikt, det, såsom en talare redan nämnt, blifver vida svårare för *stiftsstyrelsen* och i ännu högre grad för *departementet* att få den nödiga öfversigten och bibehålla den nödvändiga förbindelsen emellan de olika skolorna.

Af alla dessa skäl tror jag, att, om en skrifvelse skall till Kongl. Maj:t aflåtas, måste vi här, som eljest, först ytterst noga öfverväga i *hvad afseende* utredning eller ändring fordras, samt för det andra tydligt och klart uppställa *det mål*, som är afsedt att vinnas. I annat fall kan skrifvelsen snarare föranleda skada än nytta. Den utgör då ingen god vägledning för Kongl. Maj:t, utan kan leda in på afvägar. Slutligen bör det behjertas, att man genom att tro att folkskolans utveckling till största delen beror af folkskoleinspektionen, hvilket i viss mån var fallet i första begynnelsen, lätt föranledes

Om åtgärder för åstadkommande af en tillfredsställande inspektion öfver folkundervisningen. (Forts.)

att sluta blicken till för så mycket annat, som är att göra för folkskoleväsendet, och invaggar sig i den föreställningen att, om endast en verksam inspektion finnes, så är allt godt och väl.

På dessa skäl yrkar jag afslag på utskottets hemställan.

Herr Billing: Med anledning af hvad som förekommit under diskussionen skall jag bedja att få säga några ord. Först vill jag då fästa uppmärksamheten på, att försvararne af utskottets förslag gjort tre medgifvanden. För det första har medgifvits, att motiveringen för utskottets förslag icke är sådan, att den egentligen kan anses hållbar. För det andra, att anledningen till den föreslagna underdåniga skrifvelsen icke är den, att folkskoleinspektörerna ej hafva visat nit, utan i stället att inom utskottet röjts en dunkel misstämning i följd af att de kräft för mycket af församlingarna. Det tredje medgifvandet var, att det framlagda förslaget till skrifvelse är i hög grad oklart. Man hoppas dock, att chefen för ecklesiastikdepartementet skall förmå tolka dess mening. Men tillika har man sagt, att han ej skall tolka den efter den af utskottet gjorda motiveringen. Således får han ej fästa sig vid motiveringen och icke vid klämmen, och ändå skall han förstå hvad meningen är.

Vidare ber jag att få fästa uppmärksamheten på, att man försökt vända denna fråga åt sidan med en vanlig fyndighet, som dock i dessa fall icke träffar saken. Då man nemligen talat om att sönder-splittring af distrikten i en mängd smärre sådana skulle verka skadligt såsom sönderbrytande en önskvärd enhet, har man gjort den sväng, som i logiken kallas quaternio terminorum, och användt ordet enhet såsom om fråga varit om sättet för undervisningen i de särskilda distrikten. Men derom har ju ej varit tal, utan endast, att anordningarne borde ske efter samma grundsatser, så att t. ex. icke skolinspektören i distriktet A tillstyrker ett anslag, som inspektören i distriktet B under samma förhållanden afstyrker.

Slutligen har man gjort den fint, som plär kallas argumentum ad hominem, då man vädjade till Första Kammaren sägande, att, kunna landstingen välja ledamöterna i denna kammare, så vore de väl också kompetente att deltaga i tillsättande af folkskoleinspektörer. Men hvad har den saken med detta att göra?

Jag tror att landstingen tillsättas i väsentlig mån för att välja ledamöter till Första Kammaren, men icke för att förordna folkskoleinspektörer.

Jag anhåller att fortfarande få yrka afslag å utskottets hemställan.

Herr Casparsson: Hvad den siste ärade talarens framställning beträffar, ber jag få fästa uppmärksamheten derpå, att jag har medgifvit, att statsutskottets motiveringar icke alltid blifva sådana, att de kunna tillfredsställa alla utskottsledamöterna och i hvarje afseende vara hållbara, men jag har visst icke gjort något medgifvande, att dess motivering i denna speciella punkt ej skulle vara hållbar. Jag tog mig friheten anmärka, att den motsägelse, som samme talare trott sig finna, icke var förefintlig. Och hvad beträffar de medgifvanden

jag i öfrigt skulle hafva gjort, vill jag fästa uppmärksamheten på, att han af sig sjelf satt dessa medgifvanden i *superlativus*, då jag på sin höjd satte dem i positivus, och det är dock en väsentlig skilnad. Hvad åter beträffar, att landstingen skulle sammansättas med *särskildt* afseende på att välja ledamöter till Första Kammaren, behöfver jag ej derpå spilla några ord, ty den uppfattningen tror jag saknar stöd i de vanliga förhållandena.

Om åtgärder för åstadkommande af en tillfredsställande inspektion öfver folkundervisningen. (Forts.)

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr grefven och talmannen i enlighet med de derunder framstälda yrkandena propositioner, först på bifall till hvad utskottet i nu föreliggande punkt hemstält och vidare på afslag derå, samt förklarade sig anse den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Casparsson* begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemstält i 15 punkten af sitt utlåtande N:o 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 35;
Nej — 67;

16—18 punkterna.

Hvad utskottet hemstält bifölls.

19 punkten.

Ålderstillägg åt nuvarande rättskemisten.

Herr Almén: Ehuru jag hyser föga förhoppning om ändring i utskottets förslag, då icke någon reservation fins deremot anmäld, nödgas jag dock angifva de skäl, som förmå mig att yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag, enär jag tror mig hafva reda på frågan och icke kan komma till den uppfattning, att rättskemistens arbete är fullt ersatt med den aflöning, som nu bestås honom. Detta är nemligen det enda skäl, som utskottet anfört för afslag på Kongl. Maj:ts framställning.

Frågar man då, hurudant detta arbete är, dels till *omfång*, dels till *vigt*, måste man erkänna, att beträffande omfånget tager det mannens hela tid året om i anspråk. Han har ganska svårt att få se-

Ålderstillägg åt nuvarande rätts-kemisten. (Forts.)

mester, ehuru han har en assistent, som då skulle i hans ställe tjenstgöra. Men det är stora svårigheter att få en sådan assistent, som kan sköta denna tjenst. Arbetet var från början ej så synnerligen vidtomfattande och omständigheterna gjorde, att det fans en förmögen man, som åtog sig det för en ringa aflöning. Arbetet består hufvudsakligen i undersökning af tillvaratagna likdelar för att uppdaga gift. Medeltalet undersökningar uppgick 1875—79 till 56, 1879—84 till 59, 1884—89 till 87, under år 1889 till 118 och att döma efter hvad som redan passerat kommer antalet i år att uppgå till öfver 100, hvartill komma andra undersökningar, dels för tullens räkning, dels i medikolegalt syfte. Den, som är förtrogen med dessa undersökningar, måste erkänna, att det väcker förvåning, att en man under året kunnat medhinna så mycket. Hans tid är också mycket träget upptagen.

Frågar man åter angående arbetets beskaffenhet, om det ligger någon sådan vigt på detsamma, att det fordrar särskildt framstående egenskaper, måste erkännas, att denne rättskemist skall vara legitimerad läkare, men derjemte kemist och såsom sådan mångsidigt utbildad och för sitt speciella fack både pröfvad och erfaren. Han har också från början haft professors namn och en till namnet deremot svarande aflöning. Riksdagen tillerkände honom tjenstgöringspenningar, så att hans aflöning skulle uppgå till en professors eller 6,000 kronor. Men härvid inträffade det egendomliga förhållandet, att Riksdagen beviljade honom 1,500 kronor i tjenstgöringspenningar, men tog i samma ögonblick 1,000 kronor från honom och gaf dem till en assistent. Han figurerar således med 1,500 kronor i tjenstgöringspenningar, men får blott 500 kronor. Slutresultatet har också varit det, att hans aflöning uppgår till endast något litet öfver 5,000 kronor om året. Man kan i sanning med skäl fråga, om statsutskottet verkligen anser, att en legitimerad läkare med en kemie professors kunskaper och på hvilken ställas stora anspråk på pålitlighet för sina göromål är aflönad med 5,000 kronor och något deröfver. Icke torde många dela en sådan uppfattning.

Frågar man, hvad det är för vigt, som ligger på hans göromål, vill jag jemföra honom med en domare. Rättskemistens undersökning är vanligen bestämmande för läkarens utlåtande. Har sedan läkaren förklarat, att en förgiftning egt rum eller icke egt rum, blir det afgörande för domaren, icke beträffande den som utöfvat förgiftningen, utan huru vida *någon* kan fällas eller icke fällas. Begår domaren ett fel, kan det rättas i hofrätten eller högsta domstolen. Om rättskemisten begår ett fel, kommer ingen under fund dermed, och svårligen kan det rättas. Deraf följer, att för rättsskipningen i landet är det af största betydelse, att rättskemisten är sin sak vuxen. Är det då rätt att aflöna denne man lägre än andra med motsvarande befattningar? Ingalunda. Och min öfvertygelse är, att, då denna plats blir ledig, kräfs det större utgifter för statsverket.

I sanning trodde man ej, att denna billiga begäran af 500 kronors ålderstillägg skulle vägras, särskildt då härtill kommer, att mannen i fråga har stora personliga förtjenster för att kunna få ett sådant tillägg. Han är 61 år gammal. Han blef filosofie doktor 1853,

Ålderstillägg åt nuvarande rättskemisten. (Forts.)

1860 legitimerad läkare med höga vitsord öfver sina kunskaper Sedan dess har han såsom tillförordnad och ordinarie dels adjunkt dels professor i 30 år varit i statens tjenst. Andra menniskor bruka få ålderstillägg efter 5 års tjenstgöring, honom nekas nu efter 30! Och dertill kommer, att han, under de 7 år, han varit rättskemist, på ett förtjenstfullt sätt skött denna ytterst trägna och magtpåliggande befattning, som ej medgifver tillfälle till bifortjenster. Ty jag hoppas, att det aldrig skall komma derhän, att på hans lokal det tillåtes honom göra privata undersökningar för att öka sina inkomster.

Dessa skäl — och min öfvertygelse, att om utskottet haft reda på göromålens omfattning och betydelse hade det ej nekat ett så enkelt anspråk som 500 kronors ålderstillägg efter 30 års tjenstgöring — äro för mig och jag tror äfven för hvar och en, som känner förhållandena, så talande, att jag tillåter mig yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr vice talmannen: Frågan, om en embetsmans lön bör höjas med 500 kronor eller icke, är en af dessa, för hvilka svårligen absolut gällande skäl kunna anföras, åtminstone ej der en bestämd analogi med andra icke kan påvisas. I nu förevarande fall har icke någon sådan analogi åberopats annat än med professorer i allmänhet. Men utskottet har ansett, att de göromål, som åligga rättskemisten, äro af väsentligt olika natur med dem, hvilka åligga en professor, att han icke är så mycket upptagen som en sådan, att hans göromål äro mera tillfälliga och att följaktligen denna analogi ej kan vara bindande. Kammaren har nog funnit, att statsutskottet i allmänhet ej är benäget att höja embetsmäns löner, och nu har det icke heller tillstyrkt detta. För min del har jag deltagit i statsutskottets afstyrkande, och yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet Wennerberg: Jemför man de skäl, som Kongl. Maj:t funnit goda för det begärda anslaget, med dem, som utskottet framstält för afslag å detsamma, finner hvar och en mycket lätt, huru oändligt mycket tyngre de förra äro än de senare. De senare komma nästan ut på blott ett subjektivt tycke, och säga, att femtusen kronor — den lön rättskemisten nu har — kunna utgöra en fullt skälig ersättning för hans åligganden. Detta är knappt något skäl.

Rättskemisten står ensam på sin post. Hans afgörande måste basera sig på synnerligen goda insigter och skicklighet i den sak, som han har att handhafva. Det är icke blott på det — att jag så må säga — yttre mekaniska arbetet, som här så mycket beror. Det beror på dugligheten, erfarenheten och skickligheten. Då nu denne man har det vitsord från sin öfverstyrelse, att han skött sin tjenst på ett *ovanligt* dugligt sätt, och då hvar och en måste erkänna, att i de flesta fall och synnerligen i några enskilda hans afgörande är i hög grad magtpåliggande för rättsskipningen, kan man nog säga, att det vore skäl att något mer fästa sig vid denna persons arbete såsom ett inre än egentligen ett yttre. Att hans tid är upptagen af en hel mängd förrättningar, som en vanlig kemist kan göra och dylikt, det är icke sant. Det fordras något betydligt mera af rättskemister, och

Ålderstillägg åt nuvarande rättskemisten. (Forts.)

hvad detta mera är, det är sådant, som han visat sig sedan många år tillbaka kunna prestera.

Då icke något vigtigare skäl af utskottet anförts för afslag än blott detta, att det tycker, att den lön han har kan vara tillräcklig, hemställer jag och jag vågar äfven yrka, herr grefve och talman, att kammaren lemnar sitt bifall till Kongl. Maj:ts förslag, med afslag å utskottets hemställan.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes i enlighet med de derunder framstälda yrkandena propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande punkt hemstält och sedan derpå att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

20 och 21 punkterna.

Lades till handlingarna.

22—26 punkterna.

Hvad utskottet hemstält bifölls.

Anslag till inredningsmateriel m. m. i riksarkivets tillbyggnad.

27 punkten.

Herr statsrådet Wennerberg: Utskottet har gjort en nedsättning i det anslag, som af Kongl. Maj:t blifvit begärdt. Detta anslag baserar sig på kostnadsförslag, af hvilka det ena på 8,184 kronor, vidare ett på 570 kronor samt ett på 483 kronor, uppgående sammanlagdt till 9,237 kronor. Dessutom har öfverintendentsembetet ansett nödigt, att ännu ett anslag å 246 kronor borde lemnas. Detta har jag dock, när det icke var i detalj utfördt, icke ansett mig böra tillstyrka, utan blott den nu begärda summan, 9,237 kronor. Utskottet hemställer här om ett anslag af blott 8,000 kronor och det på grund deraf att, såsom det heter, utskottet »funnit vissa poster» väl högt upptagna. När dessa poster icke äro nämnda, är det mig omöjligt att ingå i resonnement om den saken. Hvad jag kunnat göra, har varit att höra mig för hos riksarkivarien, huru vida, i fall penningarne ej skulle räcka till, ett modus vivendi under tiden kunde anordnas. Och han har meddelat, att af de beräknade två forskningssalarne den s. k. n:o 2 kunde anstå någon tid, om ej penningarne räckte till båda. Under sådana förhållanden och då jag icke kan på grund af det vaga yttrande, som blifvit gifvet från utskottet, vända mig mot någon särskild punkt, får jag för min del åtnöja mig med statsutskottets förslag af de 8,000 kronor. Då det fins ett sätt att reda sig fram med detta, och det tillika ju är en möjlighet, att utskottet med skäl funnit vissa punkter så högt upptagna, att det hela kan verkställas för den ringare summan, har jag icke något vidare dervid att anmärka.

Efter härmed slutad öfverläggning bifölls hvad utskottet i föreliggande punkt hemstält.

28 punkten.

Anslag till utgifvande af »Svenska Rikdagsakter».

Friherre Klinckowström: Jag är visst ingen fiende till det ändamål, hvartill det nu begärda anslaget skulle tjena. Tvärt om. Men det är en principfråga, nemligen att sådana föremål för anslag böra ingå till och pröfvas af Kongl. Maj:t, innan de lemnas fram till Riksdagen. Så har här icke skett. Det har sedan flera år tillbaka, såsom utskottets betänkande visar, blifvit för närliggande ändamål beviljadt 3,000 kronor, nemligen för utgifvande af vigtiga akter i riksarkivet. Nu begäres, af två enskilde motionärer, en tillökning af 1,500 kronor för andra akters publicerande. Och oaktadt, såsom jag nyss nämnde, jag icke ringa skattar den upplysning, som således genom offentligt tryck kommer en större allmänhet till del, finner jag den grundsats här icke böra trädas för nära, som vill, att Kongl. Maj:t i en dylik fråga blir tillspord och får framlägga för Riksdagen sin åsigt. Ty med all aktning för statsutskottet tror jag, att detta värda utskott likvisst icke såsom utskott betraktadt är fullt i stånd att bedöma denna frågas literära vigt. På den grund och då 11 ledamöter från Andra Kammaren på, såsom mig synes, goda skäl reserverat sig mot frågan, får jag förena mig med dem och anhålla om afslag på statsutskottets betänkande i denna punkt.

Herr Alin: Med anledning af den siste ärade talarens yttrande ber jag att få säga ett ord. Jag har icke något att yttra med afseende på betydelsen af det ifrågavarande arbetet, då han icke haft något att med afseende på den saken invända, utan tvärt om synes hafva instämt med motionärerna angående dess vigt och nytta. Men jag ber att få, med afseende på frågan om behofvet af att nu göra något, för att det må kunna fortsättas, hänvisa till hvad i motionerna yttrats angående den person och den persons ställning, som hittills haft att göra med den ifrågavarande publikationen och som skött den så, att riksarkivarien betecknat honom såsom *omistlig* för verkets fortsatta utgifvande.

Hvad angår den ärade talarens yttrande om, att ärendet borde underställas Kongl. Maj:ts pröfning, innan Riksdagen derom beslutar, ber jag få påpeka, huruledes i bilaga till en af motionerna fins meddelad riksarkivariens framställning till Kongl. Maj:t, att anslag måtte begäras för nu ifrågavarande ändamål. För egen del är jag fullt öfvertygad om, att den omständigheten, att Kongl. Maj:t trots denna framställning från vederbörande myndighet icke begärt anslaget, ej beror derpå, att Kongl. Maj:t icke ansett den ifrågavarande publikationen nödig och nyttig, utan på skäl, liknande dem som statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet nyss anförde med afseende på att Kongl. Maj:t ej begärt anslag till professur i slaviska språk, nemligen att andra behof förefunnos, som ansågs i första rummet böra tillgodoses. Detta hindrade icke statsrådet att, då sympatier för en

Anslag till utgifvande af »Svenska Riksdagsakter». (Forts.)

dylik professur visade sig inom Riksdagen, förorda anslag dertill, oaktadt Kongl. Maj:t ej gjort framställning derom.

Jag är för öfrigt, ej mindre än den förre talaren, emot, att Riksdagen på något sätt träder Kongl. Maj:ts rätt för nära i ena eller andra afseendet, men jag kan icke finna, att Kongl. Maj:ts rätt här trädes för nära, om Riksdagen ställer till Kongl. Maj:ts förfogande det ifrågavarande anslaget till det dermed afsedda ändamål. Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr vice talmannen: Om utskottet hade tillstyrkt motionen sådan den har blifvit framställd, eller så, att Riksdagen skulle lemna anslag för att af viss uppgifven person användas till föreslaget ändamål, och utskottet således skulle hafva föreskrifvit Kongl. Maj:t huru ett anslag skulle användas i afseende å den person, som skulle få emottaga uppdraget att använda det, då skulle enligt min uppfattning friherre Klinckowströms anmärkning hafva varit fullt rigtig. Men till något sådant har utskottet icke gjort sig skyldigt, utan utskottet har endast hemstält, att 1,500 kr. måtte ställas till Kongl. Maj:ts förfogande för fortsatt utgifvande genom kongl. riksarkivet af »svenska riksdagsakter». Det är följaktligen icke något annat än intresse för ett betydelsefullt och ändamålsenligt arbete som utskottet i förevarande fall, liksom i så många andra, visat; och detta får icke förblandas hvarken med inrättandet af en statstjenst eller i allmänhet med något slags föreskrift att en viss uppgifven person skall af Kongl. Maj:t användas i ett uppdrag, något som jag för min del städse motsatt mig och städse kommer att motsätta mig att Riksdagen beslutar. — Jag kan följaktligen icke — då arbetet vunnit erkännande och det måste vara af stort intresse för det allmänna att det kan fortsättas, samt det reguliera anslaget till riksarkivet icke räcker till att bestrida äfven denna utgift — finna något skäl för kammaren att afslå utskottets framställning utan får anhålla om bifall till densamma.

Friherre Klinckowström: Med afseende på herr Alins yttrande i hvad det rör Kongl. Maj:ts regering och hennes åsigt om det ifrågavarande anslaget, tror jag visserligen på hans ord, men det synes mig äfven att, när vi hafva här närvarande ledamöter af Kongl. Maj:ts regering, bland annat herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, vi må hända kunna hafva rätt att vänta att få någon upplysning af honom i den saken. Jag tror, att den formella frågan icke är obetydlig till sin grund, ty att Riksdagen börjar att i fråga om så beskaffade anslag som det förevarande förbigå Kongl. Majt:s regering anser jag icke vara alldeles taktfullt.

Hvad den siste ärade talaren beträffar, vill jag visst icke med honom disputera om svenska språkets betydelse — han är ju kansler för två af rikets universitet och bör förstå den saken bättre än jag; men, om jag läser i den s. k. klämmen i denna punkt af utskottets yttrande, synes det mig dock, att utskottet vid ifrågavarande anslag fäst ett visst vilkor. Utskottet säger, att det föreslår att bevilja 1,500 kr., »att af Kongl. Maj:t disponeras för fortsatt utgifvande genom kongl. riksarkivet af »svenska riksdagsakter». Det synes mig

vara ett tillräckligt bestämmande vilkor för att såsom sådant böra uppfattas.

Då jag förut yttrat mig i frågan och framstält min åsigt, får jag endast fortfara att begära afslag å utskottets betänkande i denna punkt.

Anslag till utgifvande af »Svenska Riksdagsakter». (Forts.)

Herr statsrådet Wennerberg: Då det synes, som om åtminstone någon i kammaren vore angelägen att höra något från statsrådsbänken i denna sak, skall jag be att få yttra några ord.

Sådan som den inkomna begäran förelåg för mig kunde jag icke tillstyrka bifall till densamma inför Kongl. Maj:t. Skälen äro redan af herr vice talmannen anförda. Nu har utskottet förändrat den så, att det beror på Riksdagen att bifalla eller afslå densamma.

Det fans ett annat skäl också, som gjorde, att jag icke fann nödigt att tillstyrka bifall. Här var icke fråga om något annat än ett *skyndsamt* utgifvande af sådant som ändå kunde komma fram i sinom tid. Då det är mycket begränsade medel, man har att röra sig med, synnerligast beträffande åttonde hufvudtiteln, så att man får gå långt äfven med uteslutande af de små anslagen för att genom deras mängd få i hop en summa, tillräcklig att passa för att frångraga det hela, är det gifvet att, när det gäller ett anslag, der det blott är fråga om skyndsamhet, måste detta ställas efter flera andra. Om åter, såsom motionärerna visat och det med goda skäl, kan antagas, att det bör ligga i Riksdagens intresse. liksom i deras eget, att så snart som möjligt få ut vissa delar af detta arbete, kan jag icke finna annat, än att saken i denna stund är helt och hållet öfverlemnad åt Riksdagen. Önskar Riksdagen skyndsamhet, tager jag för gifvet, att den bifaller; anser den skyndsamhet icke af vigt, gifver den sitt afslag.

Herr Wærn: Då chefen för ecklesiastikdepartementet hemstält till Riksdagens ledamöter om skyndsamhet i detta afseende skulle vara önsklig eller icke, kan jag icke undgå att för min del säga, att jag anser den vara i hög grad önsklig. De riksdagsakter, hvarom här är fråga, äro icke sådana, som nu årligen förekomma och röra en hel hop mer eller mindre triviala ärenden, som afse nuvarande tidpunkt — mycket vigtiga för den, men icke alltid inverkande på större saker. Med det, som nu närmast kommer i fråga att af riksdagsakterna utgifvas, kommer man deremot in på anledningarne till och början af Sveriges stormagtstid, och jag tror icke, att vi behöfva vädja till Kongl. Maj:t för att finna, det dessa handlingar äro af synnerligt stort intresse. Det är också — med de små anslag, som nu finnas — endast möjligt att på det sättet utgifva de flera olika serier, hvilka här stå uppräknade, att, om man icke har medel till en, får man sätta efter tiden för utgifvandet af de andra. Bland dem, som, om jag icke missminner mig, blifvit eftersatta, äro svenska riksrådets protokoll. Med dem har jag haft anledning att sysselsätta mig, och jag har med bedröfvelse tänkt på huru länge det måste dröja, innan man hunnit till riksdagsprotokollen från frihetstiden. Det var då en sådan rörlighet i sinnena och så mycket af vigt, som tilldrog sig,

Anslag till utgifvande af »Svenska Riksdagsakter». (Forts.)

och som, trots de goda historiska verk vi för denna tid fått, dock icke är så klart insedt som det kunde och borde blifva.

Här kommer längre fram ett anslag för att utveckla en kulturbild af svenska folkets äldre skeden, jag menar anslaget till Nordiska museet. Jag önskar hjertligt och lifligt att det må beviljas. Men då det der är fråga om 25,000 kronor, och här 1,500 kronor, hemställer jag, om verkligen en bild af Sveriges politiska lif, och det under den tid då detta lif var så rikt och så rörligt, bör alldeles förkastas, om icke äfven det är värdt vårt varma deltagande. För min del yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de yrkanden, som derunder förekommit, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i nu ifrågavarande punkt hemstält och vidare på afslag derå; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

29—49 punkterna.

Hvad utskottet hemstält bifölls.

50 punkten.

Lades till handlingarna.

51—54 punkterna.

Hvad utskottet hemstält bifölls.

Om anslag till gymnastik- och slöjdlokal vid seminariet i Vexiö.

55 punkten.

Herr statsrådet Wennerberg: Utskottet har afslagit den gjorda propositionen om medel till byggandet af ett gymnastik- och slöjdhus för Vexiö seminarium. Jag erkänner dock, att utskottet gjort det på ett sätt, som gifver förhoppning om att utskottet kanske snart nog skulle vara villigt tillstyrka ett beviljande af den begärda summan. Det heter nemligen, att utskottet »trott sig finna, att detta anslag icke är af den trängande beskaffenhet att icke med dess tillgodoseende kan utan olägenhet anstå».

Jag skall dock söka visa, att det är förenadt med verklig olägenhet att låta detta anslag anstå. Det är icke ovanligt, att Riksdagen gifvit anslag till dylika byggnader som ifrågavarande. Det har skett i Skara, Kalmar, Umeå och äfven här i Stockholm. På alla andra ställen förhyra seminarierna såväl lokaler, der seminaristerna kunna idka gymnastik, som äfven lokaler, der de kunna få öfva sig i slöjd. Detta har försvårats i Vexiö och på ett betänkligt sätt. I nya läroverkshuset har seminariet sökt få sina lärjungar inhysta, men fått det bestämdaste afslag af domkapitlet, efter lärarekollegiets hörande. Jag vill icke klandra detta afslag, emedan gymnastiklokalen ligger i centrum af huset, och således ankomsten af seminarister vid tider då un-

Om anslag till gymnastik- och slöjdlokal vid seminariet i Vexiö. (Forts.)

dervisningen påginge i klasserna kunde blifva alltför besvärlig för densamma. Den tillflykt, seminaristerna förut hade i det gamla läroverkets, numera stadens folkskolas, gymnastikhus, är stängd, emedan detta hus, när det köptes af Vexiö stad, blef för andra ändamål användt. Derför har man varit betänkt på att hyra någon lokal, men detta har visat sig allt mer och mer svårt. Den lokal, seminarium för närvarande disponerar, kommer — det är alltför troligt — att upphöra att vara deras, som nu ega den. Den är nemligen goodtemplarnes. I alla händelser är denna sal i hög grad olämplig, emedan goodtemplarne icke vilja tillåta, att bänkar och dylikt, som finnes der, flyttas undan, och följaktligen all fristående gymnastik med marscher och dylikt blifver omöjlig. Dessutom är rummet genom det dam, som uppkommer under såväl goodtemplarnes sammankomster som seminaristernas gymnastiköfningar, i hög grad otjenligt, jemte det att det ligger osundt. Nu kan väl icke nekas, att det verkligen till den undervisning, seminaristerna böra få, hörer, att de bibringas insigt i gymnastik, så att de sedan i sin ordning kunna undervisa deri i folkskolorna. Likaså har det ock med skäl ansetts allt mer och mer nödvändigt att de få så pass stor insigt i slöjd, att de kunna undervisa äfven deri. Hvad slöjdlokalen beträffar, har man sökt skaffa sådan på andra ställen, alltjemt under stora svårigheter. Brandförsäkringsafgiften för dem, som skola hyra ut lokalen, blifver nemligen särdeles hög, enär det är alldeles nödvändigt att under slöjdundervisningen hafva eld uppgjord, der spånor och dylikt bränbart lätt kan antändas, och lokalen derigenom blifver eldfarligare. Detta har gjort, att seminariet för närvarande kan sägas på visst sätt icke arbeta med full maskin. Undervisningen i seminariilokalen går bra. Men den undervisning, som skall meddelas på andra ställen, nemligen i slöjd och gymnastik, den går allt annat än väl — Man kan nu säga, att det nya läroverket borde vara skyldigt att öppna sin gymnastiksal för seminaristerna. Jag tviflar dock på, att någon kan tvinga det dertill, men *om* så vore fallet, vore saken ändå mycket illa afhulpen. Vexiö är visserligen icke en stor stad, men det nya läroverkshuset ligger i stadens sydligaste del och seminariihuset i dess nordligaste, ja till och med till en del utom staden. Nu kan lätt tänkas — då gymnastiken bedrifves halftimvis i läroverkets särskilda klasser — att seminariiföreståndarne blifva tvungna att sätta ut de mest olämpliga tider för sina elevers gymnastik. Vidare uppstår af detta springande fram och tillbaka en högst betydlig tidsspillan. Kommer nu dertill, att de på andra tider skola gå till en annorstädes belägen slöjdlokal — på nuvarande stället skola de passa in ankomsten mycket noga för att kunna få något så när tillräcklig tid — inses lätt att det är ett bedröfligt tillstånd, som för närvarande är rådande. Vi böra icke helt och hållet slå ur hågen betydelsen af att seminariieleverna lära sig gymnastik och slöjd. Dessa ämnen spela en allt större och större rol i vår undervisning, den förra i hygieniskt afseende och den senare såväl i detta som i det stora och betydliga afseendet att undervisningen må blifva mer och mer praktisk. Under sådana förhållanden är det verkligen med svårighet jag böjer mig för statsutskottets yttrande. Jag erkänner, att behofvet

Om anslag till gymnastik- och slöjdlokal vid seminariet i Vexiö. (Forts.)

icke är af »trängande» beskaffenhet, om blott ett anslag nu gåfves, ty då finge man afkorta den svåra tiden till ett minimum. Men blir detta icke fallet, äro olägenheterna redan nu synnerligen stora; och om vi tänka, att dessa skola fortfara i några år, skall från seminariet utgå till våra folkskolor en hel mängd lärare, som såsom sådane verkligen äro oduglige i ett par af de vigtigaste ämnena. Under sådana förhållanden torde kammaren finna det vara fullt i sin ordning, att jag yrkar bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr vice talmannen: Då jag i utskottet deltog i dess afstyrkande utlåtande i denna fråga, har hvarken jag eller till äfventyrs de fleste af mina kolleger från denna kammare underkänt, att åtskilliga ganska goda skäl blifvit anförda för Kongl. Maj:ts framställning. Det kan icke heller vara min mening att här påstå något annat; men, då den kongl. propositionen upptog fem byggnader af en viss betydenhet, en för Upsala och en för Lund, hvilka kammaren redan godkänt, en för Vexiö, en ombyggnad af hospitalet i Vadstena, och slutligen en nybyggnad för fria konsternas akademi, der visserligen icke för innevarande år något stort anslag begäres, men som i sin helhet är det största företaget af alla, så låg det i sakens natur att det inom statsutskottet skulle vara alldeles omöjligt att vinna ett tillstyrkande till alla dessa byggnader. Det gälde då att tillse, hvilka möjligtvis skulle kunna utan alltför stora olägenheter för tillfället afböjas och uppskjutas. Såsom kammaren funnit, har utskottet ansett det kunna ske i afseende å nu föreliggande byggnad, och jag vill för min del säga, att af alla de fem byggnaderna anser jag denna verkligen snarast kunna anstå. Departementschefen har redan meddelat, att folkskolelärareseminarierna på många ställen hyra sina gymnastiklokaler. Detta är händelsen i Upsala, Lund, Vexiö, Linköping, Göteborg, Kalmar och Hernösand. Samma är förhållandet i Falun med afseende å folkskolelärarinneseminariet derstädes. I de flesta fall hyras dessa lokaler af elementarläroverken, men i Falun af folkskolan och, såsom departementschefen redan meddelat, i Vexiö af ett enskildt sällskap. Det föreföll derför statsutskottet motbjudande att genast gifva vika för domkapitlets vägran att upplåta det nya läroverkshusets gymnastiksal. Hvad afstånden beträffar, har departementschefen medgifvit, att de i Vexiö icke kunna vara särdeles betydliga, om också i förhållande till stadens storlek det afstånd, som ligger emellan ifrågavarande två byggnader ju är större, än man skulle kunna vänta i en så liten stad.

Af alla dessa skäl har det förefallit statsutskottet som om, derest någon af de utaf Kongl. Maj:t föreslagna byggnaderna skulle kunna afböjas — att det skulle ske i statsutskottet var verkligen ett oeftergifligt vilkor för ett angenämt samarbete i afseende på hufvudtiteln — det i första rummet kunde gälla förevarande punkt eller gymnastikhuset i Vexiö. Af dessa skäl anhåller jag nu också om bifall till statsutskottets hemställan.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes i enlighet med de derunder framstälda yrkandena propositioner, först på bifall till hvad

utskottet i den nu föredragna punkten hemstält och sedan derpå att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

56 punkten.

Hvad utskottet hemstält bifölls.

57 punkten.

Mom. a).

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. b).

Utredning i fråga om tekniska högskolans utvidgning m. m.

Herr vice talmannen: Kammaren behagade finna, att samtlige ledamöter af denna kammare i statsutskottet reserverat sig mot utskottets afstyrkande utlåtande i denna punkt. Kongl. Maj:ts framställning om 5,000 kronor för bekostande af en komité för utredning af ifrågavarande omorganisation, kan ju omöjligen vara hvad man kallar en finansiel framställning, ty, såsom kammaren har sig väl bekant, har både på denna hufvudtitel och andra hufvudtitlar Kongl. Maj:t, derest han icke af besparingar haft medel till bekostande af komitéer, anvisat sådana anslag på förskottstitel, och kammaren har redan vid denna riksdag bifallit sådana förskottsutbetalningar till mer än 100,000 kronor. Kongl. Maj:t har gjort denna framställning till Riksdagen för att erfara, om Riksdagen i afseende på den tekniska undervisningen vid högskolan önskar en utredning eller icke, en fråga, i hvilken, med afseende å dess hufvudsakliga betydelse, dess ställning till industri och näringar, det ju varit ganska naturligt, att Kongl. Maj:t skulle önska att veta, hvad Riksdagen ville eller icke. Här föreligger först och främst frågan, om den tekniska högskolan skall mottaga ett större antal elever, än som för närvarande der kan intagas. Här föreligger vidare den andra, och till äfventyrs ändå större frågan, om den nuvarande organisationen, om den nuvarande undervisningen, om sjelfva fordringarne för genomgående af den tekniska högskolan svara mot tidens behof eller icke. I dessa frågor hafva skiljaktiga meningar yppat sig mellan styrelsen och lärarne, utan att likväl styrelsen kan sägas hafva motsatt sig en utredning af behofvet. Hvad Riksdagen nu är påkallad att göra, det är alldeles icke att taga parti för den ena eller andra sidan, utan endast och allenast att säga Kongl. Maj:t, antingen att allting är väl beställdt såsom det nu är, eller också att Riksdagen anser det önskvärdt, att en utredning åstadkommes. Vid valet mellan dessa två meningar kan jag icke tveka att tillstyrka Riksdagen att omfatta den senare meningen, eller att bereda Kongl. Maj:t medel och derigenom visa honom sitt intresse för att frågan utredes. Det är endast deri, som Kongl. Maj:ts proposition har någon betydelse; penningeanslaget

Utredning i fråga om tekniska högskolans utvidgning m. m. (Forts.)

är ingenting, och således är det endast *derför*, för sjelfva sakens skull, som jag här anhåller om bifall till Kongl. Maj:ts proposition och afslag å utskottets betänkande.

I detta anförande instämde herr *Wærn*.

Sedan öfverläggningen angående förevarande moment förklarats slutad, yttrade herr grefven och talmannen, att derunder endast yrkats, att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Härefter gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan och sedan på antagande af nyssnämnda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

58—61 punkterna.

Hvad utskottet hemstält bifölls.

Anslag till om- och nybyggnad af akademiens för de fria konsterna hus.

62 punkten.

Herr Mankell: Såsom bekant, har Kongl. Maj:t till om- och tillbyggnad af konstakademiens hus äskat ett anslag af 385,000 kronor, hvaraf för nästkommande statsreglering 35,000 kronor, under den förutsättningen, att akademien skulle tillskjuta felande 200,000 kronor af enskilda, till dess disposition stående medel, för att uppnå den summa af 585,000 kronor, som för byggnaden skulle erfordras. Och såsom skäl för sin fordran har Kongl. Maj:t anfört det bristande utrymme, som förefinnes i akademiens hus, dels med afseende å läroverket, och dels med afseende å utställningslokalen.

Emellertid har nu statsutskottet afstyrkt denna framställning; och jag ber att, för min del, få ansluta mig till detta afstyrkande och yrka afslag på de skäl, som utskottet har anfört, och hvilka i korthet äro följande: att läget, omgifvet af höga hus, icke lämpar sig väl; att bebyggandet af staten vore ett synnerligen vågadt steg, då dess dispositionsrätt ej är klar; att staten ej har någon skyldighet i afseende på tillfredsställande af akademiens enskilda behof, hvartill den sistnämnda ej sjelf saknar medel; att staten på annat ställe för billigare kostnad borde kunna uppföra en byggnad för läroverket; eller ock att den nuvarande fastigheten försåldes för statens räkning, som derigenom erhölle medel att uppföra en ny byggnad på annat ställe, dit fideikommissrätten öfverflyttades.

Häremot hafva dock samtlige ledamöter i utskottet från denna kammare reserverat sig och invändt: att sistnämnda försäljning ej i följd af donationens beskaffenhet kan ske, hvarjemte de hänvisat på: lokalernas otillfredsställande beskaffenhet; platsens lämplighet; akademiens bidrag af 200,000; kronor och statens hittills hafda jemförelsevis ringa kostnader.

Lemnande dessa reservanternas skäl, hvilka jag för min del anser vara underlägsna utskottets, i sitt värde, ber jag deremot få uppställa

den frågan: *är det antagligt, att vår konstutveckling genom anslagets beviljande befrämjas i den mån, detsamma är rundligt tilltaget?* I det hänseendet vågar jag hysa starka tvifvelsmål.

Anslag till om- och nybyggnad af akademiens för de fria konsterna hus. (Forts.)

Med anledning häraf ber jag till en början få anföra, hvad Riksdagens revisorer år 1883 yttrade om akademiens undervisning, för hvilken den i främsta rummet åtnjuter statsanslag, ett yttrande, som delades af statsrevisionens pluralitet, på en enda röst när. Af detta yttrande framgick i korthet:

1:o) att akademien, som enligt de nya stadgandena af 1878 bort vara en anstalt för befrämjande af den *högre* konstutvecklingen i vårt land, i stället genom sitt läroverk meddelade en *lägre* och *elementär* undervisning i de bildande konsterna, hvilken vore så mycket mindre behöflig, som dylik undervisning i ej ringa mån äfven meddelades i de allmänna skolorna och särskildt i de tekniska läroverken;

2:o) att genom lättheten af kostnadsfri undervisning utbildades en för den verkliga konstutvecklingen skadlig *dilettantism;*

3:o) att de flesta framstående konstnärsämnen derför föredroge att söka undervisning i utlandet; och

4:o) att större konstnärsförmågor ej kunde lockas till lärareplatserna, hvilkas obehöfliga talrikhet förorsakade lönernas allt för låga belopp, hvarförutom sysselsättningen med de första elementerna ej visade sig för dem uppmuntrande. Det slutliga omdömet af statsrevisorerna blef, att akademien genom den nuvarande inrättningen af sitt läroverk och statsanslagets användande svårligen kunde anses främja den *högre* konstutvecklingen i vårt land, utan snarare den *lägre,* till icke ringa men för den förra.

Till sist yttrade statsrevisorerna: »det tillkommer icke statsrevisorerna att afgifva förslag till afhjelpandet af detta missförhållande, men af det sagda torde dock framgå, att detsamma sannolikt skulle kunna häfvas och statsmedlens användande för sitt ändamål bättre befrämjas, om läroverket inskränktes till en högre skola för verkliga konstnärsämnen, som derpå aflagt fullgiltiga prof».

På denna framställning svarade akademien på ett sätt, som icke lemnade den ringaste förhoppning om, att undervisningen skulle ändras eller förbättras i den rigtning som statsrevisorerna antydt. Och så vidt mig är bekant, har detta icke heller under den tid, som sedan dess förflutit, i någon väsentlig mån skett, utan undervisningen står på ungefär samma ståndpunkt, som förut, d. v. s. utgör hufvudsakligen en elementär undervisning i de första grunderna till de bildande konsterna, hvilken undervisning lika väl lemnas vid andra läroverk.

Likaså torde det icke vara alldeles obekant för de konstvänner, som följt med akademiens *utställningar* på senare tider, att de utvisat en svaghet och ensidighet, som åtminstone icke uteslutande kan skyllas på lokalernas bristfälliga beskaffenhet.

Icke heller bör glömmas den afvisande hållning, akademien iakttagit till den nya utveckling af vårt konstlif, som representeras af de s. k. *opponenterna.* För min del vill jag visserligen icke i allt prisa deras målningssätt, ej heller i allo underskrifva deras åsigter. Men såsom ett uttryck af ett frångående från föråldrade och

Anslag till om- och nybyggnad af akademiens för de fria konsterna hus. (Forts.)

förkonstlade manér, hvilka börjat taga öfverhand, torde dock oppo-nenternas uppträdande från akademiens sida varit förtjent af ett helt annat bemötande, än det förnäma förakt, ja nästan förföljelse, hvarmed akademien behagat hedra dem.

Hvad särskildt utställningsfrågan beträffar, torde det icke heller vara obekant, att inom sjelfva konstnärsverlden i det hela herrskar en högst väsentlig meningsskiljaktighet, äfvensom att många betydande och tungt vägande röster inom densamma bestämdt höjt sig mot öfverlemnande af utställningsbestyret i allmänhet åt akademien, hvarför äfven på enskild väg blifvit insamlad en ganska betydande summa — jag tror omkring 75,000 kronor — för att uppföra en fri utställningslokal.

För min del skulle jag ej hafva något emot att för sistnämnda ändamål lemna mitt bifall till ett anslag från statens sida. Skulle något sådant komma att ske, då återstår för akademien blott att ombesörja undervisningen, på det sätt ändrad, som statsrevisorerna antydt, och denna undervisning för ett mindre antal verkliga konstnärsämnen skulle mycket väl kunna rymmas inom de lokaler, som akademien nu eger till sitt förfogande, i synnerhet om den ville utvidga och förbättra dem med de 200,000 kronor, som akademien anses hafva till sin disposition.

I öfrigt ber jag att i allmänhet få nämna, att enligt min åsigt skulle, om staten verkligen på ett verksamt sätt vill understödja de bildande konsterna i vårt land, detta kunna ske på ett vida verksammare sätt, än genom uppförande af dyrbara palats med stora boställsvåningar åt akademiens tjenstemän, nemligen genom att öka anslagen till *utländska stipendier* och särskildt till *inköp af konstverk,* för så vidt båda delarne utan ensidighet och partiskhet skulle kunna fördelas. Med blotta räntan på det här ifrågasatta anslaget skulle vi komma ett godt stycke på denna väg, och, såsom jag tror, på den rätta vägen. Detta är en åsigt, som jag icke sjelf uppfunnit, utan inhemtat genom samtal med många af våra mest framstående konstvänner och konstnärer.

På grund af hvad jag sålunda anfört är det klart, hvad jag redan till en början nämnde, att jag måste yrka afslag å Kongl. Maj:ts proposition och bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet Wennerberg: Det borde vara med en känsla af trygghet för en lycklig utgång af Kongl. Maj:ts proposition i denna kammare, som jag nu tager till ordet, då jag sett, att samtlige statsutskottets ledamöter inom Första Kammaren tillstyrkt bifall till densamma. Så är likväl icke fallet, ty om enigheten i denna kammare visat sig stor för bifall till denna Kongl. Maj:ts proposition, så hafva statsutskottets ledamöter från Andra Kammaren visat sig lika eniga för afslag. Saken kommer således troligtvis att afgöras genom en gemensam votering. Skulle denna bestämmas per capita så, att man endast räknar, hvilken numerär, som vore störst, Första Kammarens eller Andra Kammarens, så vore propositionens öde redan nu afgjordt. Men det har visat sig, och det till all lycka, att vid gemensamma voteringar står icke, såsom ofta händelsen är i utskotten, kammare

Anslag till om- och nybyggnad af akademiens för de fria konsterna hus. (Forts.)

emot kammare, utan det finnes alltid åtskillige, som hafva en annan mening än pluraliteten, såväl i denna kammare som i den andra. Det är på en sådan skiljaktighet i åsigter som den gemensamma voteringens lyckliga utgång beror och som enda hoppet om framgång hvilar hos mig. Den är dock i hög grad beroende derpå, om denna kammares ledamöter till allra största — eller åtminstone till ett ovanligt stort antal ansluta sig till sina ledamöter i statsutskottet. Ty då skall det visserligen icke saknas en minoritet i Andra Kammaren, tillräckligt stor att afgöra voteringen till propositionens fördel.

Det kan icke falla mig in, mine herrar, att för eder hålla något inledande tal om konstens betydelse, icke om dess oafvisliga vigt för all mensklig odling, och icke heller om dess oumbärlighet för hvarje ordnadt samhälle. Derom har historien talat tillräckligt. Konstens frånvaro är barbariets säkraste kännetecken, och dess förfall har alltid varit ett sorgligt post scriptum till statens. Men mellan dessa ytterligheter ligga onekligen många särskilda punkter af höjning och sänkning, och man finner, att i samma mån, som gradmätaren på statens verkliga och sedliga tillstånd stiger eller faller, stiger eller faller också konstens.

Konsten träder in i historien icke lika tidigt hos alla folk, och hos oss, som i det längsta höllos aflägsnade från de gamla kulturfolken och bibehöllo barbariet, inträdde den också sent. Men att tillstymmelsen till den fans så långt vi kunna spåra tillbaka, det visa de första och hos alla folk gemensamma råa försöken att i konst försinliga sina åsigter om religion, sina minnen från krig, fred och menskliga handlingar i allmänhet. Det kom en annan tid, medeltiden. Då blomstrade konsten redan i sydliga Europa. Med katolicismen kom den hit nästan fullfärdig, och vi hafva ännu några sköna minnesmärken från den tiden qvar. Men den var icke vår. Den var en främling. Till och med sedan Vasa-familjen stigit på tronen, och konsten börjat omhuldas af enskilda framstående personer, var den dock långt ifrån att kunna kallas inhemsk, och detta är dock för hennes lif det allra nödvändigaste. En konst, som icke står på nationel grund, den blomstrar med eftergjorda blommor, och den bär icke någon frukt. Någon gemenskap med hela den sedliga utvecklingen hos folket kan icke en sådan konst ega. Den är hemtad utifrån, och i samma mån, som den omfattas och berömmes, kan den göra godt för tillfället och tillfredsställa det sinliga ögat, men längre kommer den icke. Står den icke på fosterländsk grund, har man icke heller att vänta en stadig utveckling af densamma. Frihetstiden, som i så många fall brutit nya banor, gjorde det äfven i detta. Då först kunna vi säga, att tillstymmelsen till en nationel konst hos oss uppenbarade sig. Det är sant, vi hade stora konstnärer förut, men dessa voro hemtade utifrån, och äfven ett långt stycke tid efter deras egen höra vi endast namnen Ehrenstrahl och Lemke, Bouchardon och L'Archevêque. Nästan inga voro svenskar, och de som voro det, voro blott efterbildare af de utländska mästarne.

Så började den inhemska konsten småningom utveckla sig, som det alltid sker, när något har en lång tillväxt att vänta och icke i ett slag framträder såsom något utmärkt. Men det blef dock af stor

Anslag till om- och nybyggnad af akademiens för de fria konsterna hus. (Forts.)

betydelse, det som nu skedde; ungefär samtidigt inrättades de fria konsternas akademi. Den var äfven liten i sitt ursprung, ja i högsta grad bristfällig. Den inhystes på slottet i några rum, och nitiske lärare undervisade der gratis. Så gick det den första tiden smått framåt, till dess en utländsk man, som hade helt och hållet försvenskat sig, så älskade sitt nya fosterland, att han gaf den första gåfvan af betydenhet åt akademien; det var den så kallade Meijerska tomten. Det är densamma, på hvilken akademien nu utöfvar sin verksamhet. Då var det nu der stående trevåningarshuset ett temligen obetydligt två våningars hus; de två flyglarne voro två uthus, af så bräcklig beskaffenhet, att det ena hade på en sida sjunkit en hel aln.

Så fortgick undervisningen här en lång tid; dock må man icke inbilla sig, att staten härunder var alldeles overksam. Den gaf löner till lärarne. Det var till en början, som vid våra skolor; det var nemligen endast sjelfva undervisningen, som staten bekostade. Akademien fick hjelpa upp sitt hus bäst den kunde. Detta har den ock fortfarande till stor del gjort, och detta är det, som den erbjuder sig att göra ännu i dag.

Akademien hade fått af kronprinsen, sedermera konung Carl Johan, den för den tiden betydliga gåfvan af 10,000 riksdaler banko. Denna gåfva, klokt nog, begagnades icke genast, utan förräntades både länge och väl. Den är akademiens grundfond för de åtgöranden, som den åtager sig sjelf. Under tiden hade Riksdagen också beviljat medel för reparationer och ombyggnader, så att vi få icke tro, att det är första gången som fråga är om att Riksdagen härtill skall bidraga. Så stor är skammen för uraktlåtenhet härutinnan icke från det allmännas sida. Den har flera gånger hjelpt akademien med mindre bidrag, men så länge akademien hade något sjelf, ansåg Riksdagen att den borde begagna sig deraf.

Den har också gjort det. Under det staten gaf den betydande gåfvan af 30,000 riksdaler banko, gaf akademien många gånger mindre summor till högre belopp, och detta äfven på senare tider. Så gafs 1843 8,000; 1844 8,000; 1845 8,500; 1846 16,634; 1847 11,440; 1848 1,339; och 1849 9,785, allt riksdaler banko. Akademien har ock andra stora fonder, men dessa fonder äro, såsom jag skall hafva äran visa, stipendiefonder, och kunna icke begagnas till byggnader, reparationer eller dylikt. Det är dessa gåfvor akademien har att förvalta, hvartill också komma de inkomster, som akademien har af sin nedersta våning, som nu äro obetydliga, men hvilka kunna göras högst betydliga.

Vi veta mer än väl, att ursprungligen voro handtverk och konst förenade, och att konsten har framsprungit ur handtverket. Det har funnits en tid, då konsten förnämt ville skilja sig från handtverket. Det var den olyckligaste tid för båda, som konsthistorien vet att omtala. Vår tid sträfvar nu åt ett motsatt håll. Konst och handtverk hafva åter förenats, och den förra alumnen uppställes nu såsom en alma mater och bidrager i största fredlighet till slöjdens utveckling. Jag behöfver i detta afseende endast bedja dem af eder, mine herrar, som för 30 à 40 år sedan voro med, att påminna sig på hvilken punkt slöjden *då* befann sig och *nu* befinner sig och i hvilket för-

Anslag till om- och nybyggnad af akademiens för de fria konsterna hus. (Forts.)

hållande den i dag står till konsten, huru villigt artisterna låta bruka sig äfven till dennas förmån, ja, snart sagdt, gå öfver åt detta håll. Sammanblandningen der vid lag är så stor, att det icke är någonting ovanligt att, t. ex. i Frankrike, se, att den eller den kände målaren äfven är en lika god handtverkare. En »peintre décorateur» är der ingenting ovanligt. — Han är helt enkelt en handtverkare, som åtager sig att ställa i ordning och pryda våningar, hvilket han dock gör icke blott såsom en handtverkare, utan som en skicklig konstnär. Konsten hänger tillsammans med handtverket; och den, som är intresserad för slöjd, på samma gång han intresserar sig för konst, måste snart inse, att dessa båda gemensamt hafva någon annan betydelse än den närmaste liggande, och denna en ännu högre.

I samma mån som såväl slöjd som handtverk stå på en nationel grund och utveckla sig såsom fosterländska, innebära de ett steg till sjelfständighet och oberoende. Ett sådant steg må tagas inom hvilken stat som helst, så har dermed gjorts någonting för det nationella försvaret och den nationella äran. Jag säger detta, fullt förvissad om att dervid icke stå ensam, utan att hvar och en, som något vill tänka på saken, skall finna det rätta deruti.

För några dagar sedan läste jag en berättelse, afgifven till Frankrikes kultus-minister af en mr Vachon. Han hade blifvit utskickad för att undersöka, på hvilken punkt organisationen af Europas konstakademier och slöjdskolor befunno sig. Han har då, ej blott i Tyskland, Holland och Belgien, utan äfven — hvilket förefaller mig märkvärdigt — funnit, i det nyskapade Italien en utveckling, som är lika kraftig som egendomlig; i Ungern en sträfvan, som gått framåt med en förvånande fart, o. s. v. De sista orden i hans mycket digra verk hafva följande lydelse: »Efter att hafva studerat hvad jag sett i utlandet, förklarar jag öppet, i medvetande att dermed fullgöra en pligt emot fosterlandet, att organisationen af vår konst- och slöjd-undervisning är ett arbete på det nationella försvaret, af samma vigt som organisationen af våra arméer.» I det sista yttrandet finner man lätt, att jag icke kan instämma med honom, ty vi stå icke på samma punkt i det yttre försvaret som Frankrike; men i de första orden instämmer jag med honom af fullaste hjerta. Hvar helst vår praktiska verksamhet lösgjort sig från utländskt beroende, der har också ett försvar blifvit påbörjadt, der har någonting skett, som varit af verkligt gagn för framtiden. Det finnes en mängd exotiska växter, som väl för en tid kunna trifvas i vårt klimat, men aldrig der förmå fortplanta sig. Låtom oss ej lägga ned möda och omkostnad på dem! Vi hafva inhemska. Vi behöfva endast omhägna och utveckla dem, så skola de bära både vackra blommor och nyttiga frukter.

Det torde vara i sin ordning, då den förste talaren anslöt sig till de goda skäl, som han ansåg att utskottet anfört, att nu underkasta utskottets utlåtande en liten kritik. Jag hade verkligen icke tänkt göra detta i denna kammare, enär det icke lyckats statsutskottet att helt och hållet förena alla sina ledamöter om detta utlåtande. Jag anser mig likväl nu skyldig att i största korthet framställa några anmärkningar emot utskottets utlåtande.

Det första, som vi här finna, är det på sid. 66 numera klara

Anslag till om- och nybyggnad af akademiens för de fria konsterna hus. (Forts.)

medgifvandet, att en lösning på det sätt, som år 1876 förelåg, genom en förflyttning från tomten, är omöjlig. Denna tomt är nemligen gifven under sådana vilkor, att en flyttning af akademien derifrån vore en förlust för staten af hela den stora donationen.

Vidare heter det: »frånsedt att, på sätt vid framläggandet af 1876 års förslag jemväl af vederbörande erinrades, akademiens nuvarande tomt i följd af sjelfva läget i närheten af höga hus torde mindre väl lämpa sig» — —. Den, som sett de nya ritningarna, finner, att man är alldeles oberoende af de höga husen. De höga hus, som hittills plågat akademien och ännu i dag göra det, äro de, som ligga åt Akademiegränden och Jacobsgatan. Då emellertid fasaden skulle komma att resa sig till en höjd af 4 våningar, och de återstående flyglarne, som blefve tre våningar, finge takbelysning, finner man att akademien icke allenast för tillfället utan äfven för framtiden skulle blifva alldeles fri från inverkan af de höga husen, och kunna dessa således icke vidare åstadkomma någon skada.

Vidare håller utskottet före, att »staten icke eger eller synes kunna förvärfva denna tomt» —. Det förundrar mig, att utskottet icke lagt mera vigt vid hvad urkunden säger. Det heter nemligen der under 3:e punkten: »är jemväl min välmenta afsigt att detta hus alltid skall till Akademiens tjänst och boning blifva orubbadt; men skall i framtiden af någon oförmodad händelse tima, att denna Akademie-Inrättning upphörde eller Akademien uthystes derifrån och huset till något annat behof, enskildt eller allmänt, brukades, så *upphörer ock Akademiens och Publici ägande rätt därtill* — — — Hvad är »publici»? Jo, en mycket vanlig benämning på staten, den tid, då testamentet skrefs. Hvem eger således denna tomt? Jo, akademien och »*publicum*», det vill säga akademien och staten. Men då akademien är beroende af staten och helt och hållet har sin aflöning från denna, är det gifvet, att likasom staten eger akademien, eger staten också akademiens sålunda donerade egendom, helst denna är »publici» egendom.

Vidare säger utskottet: »samt derjemte de förutsättningar, under hvilka densamma kan disponeras för uppehållande af en statens konstskola, äro af en ganska sväfvande och oviss natur». — — Jag har nedlagt mycken möda på att kunna begripa detta, men jag begriper det icke. Kan någon af kammarens ledamöter gifva mig en ledning, skall jag mer än villigt upptaga densamma. Om jag blott förstår den, är jag öfvertygad om, att jag skulle kunna vederlägga den, men nu måste jag lemna den åt sitt mycket obekanta värde.

Utskottet säger vidare: »om också för öfrigt staten må anses ega skyldighet att tillse, att dess ifrågavarande läroverk erhåller tidsenliga och lämpliga lokaler, lärer deremot å andra sidan icke något befogadt anspråk kunna från akademiens sida uppställas på att staten, efter de rikliga donationer, som kommit akademien till del, skall bekosta en byggnad för akademiens enskilda behof»! Hvilka äro akademiens »enskilda» behof? Jag har icke kunnat finna flera än ett, och icke heller detta är just något enskildt »behof». Här är begärdt penningar för en utställningslokal, för läro- och sessionssalar, för kanslirum och bibliotek. Förmodligen skulle akademiens sessions-

Anslag till om- och nybyggnad af akademiens för de fria konsterna hus. (Forts.)

sal vara att hänföra till de »enskilda behofven». Vidare står det visserligen »boställsvåningar åt direktören och sekreteraren»; men, såsom herrarne känna, är detta borttaget i den kongl. propositionen. Båda dessa skola utflyttas, och hela huset begagnas för sitt egentliga ändamål.

I nästa punkt föreställer sig utskottet, »att ett lämpligt sätt att lösa den förevarande byggnadsfrågan efter nu vunna upplysningar angående de Meijerska donationsförhållandena vore, att, i öfverensstämmelse med hvad Kongl. Maj:t år 1876 föreslog, på staten tillhörig tomt uppfördes en ny byggnad för *läroverkets* behof». Det blefve nästan löjligt att låta tre stora byggnader stå nästan obegagnade; ty för akademiens »enskilda behof» behöfves icke mer än en öfre våning uti ena flygeln, t. ex. när stipendier skola utdelas eller då en session eller föreläsning skall hållas. Hvad de då skola med de öfriga våningarna i de återstående husen, begriper jag icke. Följden blefve, att $^2/_3$ af denna stora byggnad stode tom, men deremot skulle man bygga ett läroverkshus någon annanstädes. Man har icke tänkt efter *hvar* detta skulle ligga och icke *hvad* som der skulle inrymmas. Det har dock skett förut, år 1876. Och vi veta alla, att sedan den tiden hafva kostnadssummor stigit. Läroverkshusets kostnad beräknades då till 392,000 kr. Nu begäras dock icke mer än 385,000 kronor, för att hela akademiens verksamhet skulle kunna förläggas till *ett* ställe. Men, skulle då detta vara nödigt? Ja, Kongl. Maj:t anser det, akademien anser det, Riksdagen har ansett det sjelf år 1876, då den icke ville gå in på den ifrågasatta ombyggnaden. Det sades då: »det vore för statens fördel mer öfverensstämmande om i stället den nya byggnaden, på det att akademiens verksamhet icke skulle behöfva splittras genom fördelning uti tvenne från hvarandra aflägset belägna byggnader, uppfördes till det omfång, att den blefve för alla akademiens behof tillräcklig». Ja, denna Riksdag talade sant och rätt. Det är på ett och samma ställe som detta skulle åstadkommas och vara icke allenast i ekonomiskt afseende det fördelaktigaste, utan tillika för akademiens hela verksamhet det förträffligaste.

Man har vidare uttalat den förhoppning, att kostnaden skulle kunna nedbringas under den här föreslagna. Denna förhoppning är, enligt min åsigt, alldeles fåfäng. Efter den beräkning jag nyss gjort, gick kostnaden år 1876 endast för läroverkshuset till 396,000 kronor, nu begäras för *hela* byggnadsföretaget 385,000 kronor.

Men utskottet, som troligen tyckte att detta alternativ vore den skara, som af Esau möjligen blefve slagen, hittade på ett annat, som under striden borde kunna undkomma. Det är dock, i min tanke, ännu besynnerligare. Utskottet säger nemligen: »En annan utväg för denna frågas lösning skulle, enligt utskottets förmenande, möjligen kunna förefinnas i den omständigheten att akademien för de fria konsterna synes innehafva ifrågavarande fastighet under fideikommissrätt, och att denna rätt skulle kunna öfverflyttas på annan fastighet, å hvilken, belägen i en trakt inom hufvudstaden, der tomtvärdet är billigare, nytt hus för omförmälda konstanstalt kunde för

Anslag till om- och nybyggnad af akademiens för de fria konsterna hus. (Forts.)

allmänna medel uppföras, emot det att akademiens nuvarande fastighet till kronan öfverlemnades.»

Redan då det, år 1876 och på Kongl. Maj:ts befallning, gjordes underhandlingar med slägtingarne, om de icke skulle, emot en viss summa, vilja afstå från sin rätt till egendomen, begärde den slägting, som fans härstädes, en kapten Meijer, en summa af 150,000 kronor. Slägtingar, hvilka icke lära ansetts vara fullt bevisligen sådana, begärde samma summa. Den jurist, som hade saken om hand, förklarade emellertid, att på den vägen kunde man icke lyckas, ty det fans dessutom en icke obetydlig mängd slägtingar utomlands, men dessa hade man icke kunnat anträffa. Man trodde då, att det vore väl det lättaste, om Kongl. Maj:t förklarade att fideikommissrätten finge öfverflyttas från denna tomt på en annan. Jag tviflar på, att Kongl. Maj:t gör detta utan justitiekanslerns hörande, och jag tviflar äfven på, att justitiekanslern skall säga ja dertill utan slägtingarnes hörande. Och slutligen, kan man skäligen tänka sig, att, med den lydelse af det dokument, som jag strax skall läsa upp, de qvarvarande slägtingarne härunder skola hålla sig stilla? Det heter nemligen i donationsurkunden, att om akademieinrättningen upphör eller från tomten uthyses och huset till annat behof brukas, *då skola i sådan händelse mina rätte manliga descendenter, om några then tiden finnas, äga rättighet att detta hus såsom sin egendom vindicera ock återtaga.*» — — Jag tror icke att man kan beskyllas vara processlysten för att ställa till en tvist, i fall något sådant skulle hända, att Kongl. Maj:t öfverflyttade fideikommissrätten, om hvars natur såsom sådan man kan hafva ganska mycket att säga, på en annan fastighet. Och i hvarje fall, hvilken tidsutdrägt skulle ej derigenom uppstå! Hvilken skada skulle ej uppkomma för hela inrättningen under denna tid!

De skäl således, som den förste talaren åberopade såsom ett godt och kraftigt stöd för sin åsigt, äro väl icke endast de, hvilkas halt jag nu sökt visa, utan må hända äfven följande, hvilka jag anhåller, att nu få beröra.

Det har blifvit sagdt, till och med af de personer, som för icke länge sedan stodo emot hela företaget, att vi hafva ingenting emot att *lärosalarne* göras bättre än hittills. Det är öfver 10 år sedan det förklarades, att de voro osunda och odugliga och för små. Detta säges äfven nu. Jag har derför numera knappast hört någon enda opponera sig emot, att bättre och ändamålsenligare lärosalar inrättas. Deremot har man på senare tider kommit med ett nytt inkast, nemligen: »dock ingen *expositionslokal*». Jag har till och med hört någon säga, att man skulle taga de nu begärda medlen till en sådan expositionslokal inom akademien och lemna dem till de artister, som fritt vilja uppföra en sådan lokal. Det står likväl icke i Kongl. Maj:ts proposition eller i det afgifna kostnadsförslaget, hvad en sådan lokal inom akademien skulle kosta. Då det är fråga om våningar, är det ju ingenting annat än väggarne, som kosta, ty taket och grunden äro desamma för hela huset. Hvad jag således här får för nästan ingenting och hvilket jag har visat är rent af behöfligt, för det skulle jag kasta ut stora penningar på andra ställen. Händelsen är nemligen den, att i och med detsamma jag måste uppföra fasaden till

Anslag till om- och nybyggnad af akademiens för de fria konsterna hus. (Forts.)

en höjd af 4 våningar, för att lämpligast komma ifrån hindret af de höga husen, så komma de våningar, som ligga i flyglarne i det gamla huset, att följa med en våning. Denna våning med takbelysning erbjuder då den bästa utställningslokal man gerna kan tänka sig. Denna lokal blir så beskaffad, att man når ett länge eftersträfvadt mål, att icke blott svenska utan äfven danska och norska konstnärer skulle der finna en stor och rymlig lokal för att exponera sina konstverk. Vill man nu icke detta, då återstår att skaffa en annan expositionslokal. Ja, säga somliga, men det göres med enskilda medel. Detta är dock mycket osäkert. Jag har visserligen hört talas om, att pengar vore samlade, men något beslut om användandet är ännu icke definitivt fattadt. Den lilla summa, som här är omtalad, är otillräcklig och fordrar för att blifva tillräcklig en tid, nog lång för att alldeles trötta ut dem, som älska att få det hela i ordning, så väl på den ena som på den andra sidan. Summan är en obetydlighet, och man skulle icke ens för de svenska artisterna få en tillräckligt rymlig expositionslokal på den vägen. Genom bifall till kongl. propositionen erbjuder sig allt på en gång, såsom Riksdagen 1876 önskat, såsom Kongl. Maj:t funnit lämpligt och såsom äfven akademien förordat, nemligen allt på samma ställe, just som det bör vara. Vid föreläsningar och förevisningar kan jag då lätt komma ur det ena rummet till det andra. Behöfver jag förklara under de förra någon »antik», går jag in der antikerna finnas, och vill jag åskådliggöra något i byggnadsväg, har jag nära till hands det rum, i hvilket finnes fullt med framställningar af olika stilar för arkitekturskolan.

Denna sak är nära nog på väg att blifva en cause célèbre. Jag skulle på det varmaste önska, att den icke blefve det. Behöfves icke att stridigheter, uppkomna emellan unga artister, med dela sig åt senatorerna i denna kammare. Dessa unge kunna icke emot mig invända: den, som har framlagt och tillstyrkt detta förslag inför Konungen, har gjort det i ett afvogt sinne emot oss. Jag är kanske den ende i denna kammare, som med handling visat, huru gerna jag ställer mig på deras sida, men blott derför, att jag anser en berättigad täflan inom konsten vara den, som fordrar den största frihet, större till och med än inom det praktiska lifvet. Det finnes icke mer än ett sätt för konstnären att dokumentera sig, och det är att *göra* någonting dugligt. Gör han det, får han nog äfven erkännande. Man kan med rätt få ett stort erkännande såsom en framstående konstnär, men man kan förtjena ett ännu större, om man tillika lyckats ställa sin konst på en nationel grund.

Man kan icke med skäl säga, att från vår akademi utgått dåliga elever. Deruti ligger ju ett påstående, att akademien meddelat en olämplig eller underhaltig undervisning. Intresserad som jag alltid varit för de bildande konsterna, har jag icke försummat att besöka utländska skolor för undervisning i de sköna konsterna. Jag har visserligen ofta funnit lokaler och materiel betydligt bättre än hos oss, men sättet att undervisa har varit detsamma. Man har skilt sig från den gamla principskolan, men man har fortfarande undervisning med gipser vid akademien liksom i slöjdskolan. I Köpenhamn, Düs-

Anslag till om- och nybyggnad af akademiens för de fria konsterna hus. (Forts.)

seldorf och Dresden finnas skickliga lärare; men sådana saknas icke heller hos oss. Ett och annat undantag finnes, men hvad mera? Hvilka samhällsinstitutioner hafva icke sådana? »Viljen I se, hur jag ser ut», säger Torild, »så sen mig i synen»! Hvilken verksamhet som helst har rättighet till denna billiga fordran. Jag kan våga gifva det vitsordet, att akademiens verksamhet gått framåt, fullkomligt lika säkert som att undervisningsväsendet i allmänhet gjort det. Vi hafva nyss hört af en ledamot af kammaren, som gjort sig det stora besväret att genomläsa de ingalunda intressanta folkskoleinspektörsberättelserna, att vårt folkskoleväsende bestämdt gått framåt, och detta ganska mycket. Men likväl hafva vi der befogade anmärkningar att göra. Så är det öfver allt. Detta bör likväl icke förleda oss till förhastade omdömen.

Man har fruktat, att, om en expositionslokal förlades till akademien, ett tryck från akademiens sida skulle göras på de unga män, som genom en olika uppfattning af måleriet och dess rätta bedrifvande, hafva fått namnet opponenter. Jag kan icke finna detta. Akademien kan icke taga sig en sådan myndighet, som endast tillkommer Konungen, att nemligen förbjuda vissa konstnärer eller för dem försvåra utställandet af deras arbeten. Jag skall gerna omtala, huru jag tänkt mig tillvägagåendet vid de offentliga expositionerna. Vid hvarje sådan exposition har en hvar utställare en röst. Den, som icke utstält någonting, har således icke heller någon röst. Utställarne välja sjelfva sin egen jury. Kan man väl, mine herrar, tänka sig ett friare och mindre tryckande sätt? Jag kan det icke. Hvad säkerhet hafva deremot våra äldre konstnärer, som ligga i strid med de unge, att få sina saker hos dem utstälda och *opartiskt* bedömda? Jo, jag är fullt öfvertygad om, att de der blifva välkomna. Precis detsamma svarar jag för att de andra också skola säga. De *kunna* ju icke påbjuda annat än Kongl. Maj:t gifvit dem befallning till; och det är orimligt att tänka sig, en sådan befallning innebär ett förbud. — Men, invänder man, mycket beror på, huru de olika taflorna hängas upp, den plats de få. Den ena kan placeras ofördelaktigare, den andra mera fördelaktigt. Deremot får jag säga, att detta ju kommer att bero på dem sjelfva. Då de sjelfva valt sina målsmän, är detta deras ensak.

Jag har nu kanske tröttat kammaren, men då man har mycket att säga, blir man gerna språksam. Jag skall dock icke längre upptaga kammarens tid för denna gång. Helt visst är det på eder, mine herrar, som sakens utgång beror. Jag önskar lifligt, att den tillit, jag hyser till edra insigter, edert oförvillade omdöme och edra fosterländska känslor, icke måtte komma på skam.

Herr Treffenberg: I trots deraf att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet nyss förklarat, att han fruktade att uttrötta kammaren med förlängning af *sitt* föredrag, vågar jag likväl bedja att få ytterligare trötta kammaren, men möjligen ändå mera herr statsrådet sjelf med en vördsam anhållan, att herr statsrådet måtte i något mera omfattande mån, än hvad redan skett, utreda en fråga, hvars besvarande säkerligen skall hafva en afgörande betydelse för

denna saks utgång, så vida utgången ännu kan anses tvifvelaktig inom denna kammare.

Anslag till om- och nybyggnad af akademiens för de fria konsterna hus. (Forts.)

Jag läste nemligen i dag på förmiddagen i en tidning en notis, hvaraf framgick, att inom konstnärernas krets här i Stockholm skulle råda en stor meningsskiljaktighet rörande ändamålsenligheten af det byggnadsförslag, som Kongl. Maj:t nu inför Riksdagen framlagt. Man har nemligen anmärkt, att en del af dessa konstnärer — visserligen minoriteten, men denna likväl bestående af flera mera ansedda artister — ansett, att det visserligen vore önskvärdt att staten lemnade sitt understöd till byggande af *undervisningslokaler,* men att deremot byggande af *utställningslokal* »för — såsom det heter i den resolution, som af minoriteten fattats —» samtliga svenska konstnärer inom akademiens hus icke blott skulle vara till skada för de svenska konstnärernas frihet och föga öfverensstämmande med tidens fordringar, utan ock bidraga till förlängande af skismen mellan konstnärerna». Då herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet sjelf, såsom vi alla veta, är konstnär och tillika, efter hvad jag har mig nogsamt bekant, har förbindelser med flere konstnärer, så är det naturligt, att jag gerna skulle hafva önskat, att han personligen måtte hafva besvarat den interpellation, som jag med anledning af nyssnämnda notis ämnat till honom framställa. Då emellertid herr statsrådet aflägsnat sig, förmodligen emedan han ansett, att han redan förut lemnat tillräcklig upplysning i saken, och jag måste nöja mig dermed, så vet jag knappt till hvem jag skall rigta min interpellation, om icke möjligen till herr Mankell eller den förste talaren, hvilken, såsom vi hörde, i sitt anförande upplyste oss om att äfven han hade förbindelser med konstnärerna och tillika särskildt förstode sig på måleri. Men — jag märker nu, att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet åter är här närvarande, och jag vågar derför vördsamt anhålla, att herr statsrådet behagade egna ett välvilligt öra åt min interpellation, helst som, såsom jag nyss nämnde, utan allt tvifvel besvarandet af den fråga, som jag framstält, skulle vara af afgörande betydelse för sakens utgång inom denna kammare. Att herr statsrådet personligen icke delar den uppfattning, som minoriteten af konstnärerna uttalat, finner jag påtagligt, emedan i annat fall Kongl. Maj:t naturligtvis icke skulle hafva framstält sin proposition i ämnet. Men det skulle likväl vara af synnerligt intresse att få erfara, huru vida herr statsrådet anser den af konstnärsminoriteten fattade resolution ega *något* berättigande, eller om den kan reduceras till endast tomma fraser. Det vore således mycket önskvärdt att få veta, huru vida herr statsrådet anser, att en utställningslokals inrymmande i akademiens hus verkligen skulle i någon mån kunna »skada de svenska konstnärernas frihet». Jag är öfvertygad, att alla i denna kammare gerna vilja lemna konstnärerna all den frihet, som erfordras för ett behörigt utöfvande af deras yrke. Vidare vore det ju också af intresse att få veta, om det verkligen kan vara händelsen, hvad denna minoritet af konstnärer ansett, nemligen att den föreslagna anordningen i det nya huset skulle vara mindre tidsenlig. Denna kammare har ju genom många beslut visat sig gerna vilja följa med sin

Anslag till om- och nybyggnad af akademiens för de fria konsterna hus. (Forts.)

tid, om den å andra sidan vid flera tillfällen visat, att, då utvecklingen synes gå för raskt, den också förstår att »bromsa».

Slutligen vore det ock önskvärdt att få höra herr statsrådets mening, huru vida man verkligen kan antaga, att ett bifall till Kongl. Maj:ts proposition i någon mån skulle vara egnadt att förlänga misshälligheterna inom konstnärsförbundet. Vi äro ju alla angelägna att icke bidraga till förlängande af denna skism.

Medan jag har ordet och för att icke behöfva å nyo begära det, anhåller jag endast att få för kammarens ledamöter och särskildt dem, hvilka möjligen ännu icke bestämt sin ställning till denna fråga, något skarpare, än som redan skett från statsrådsbänken, betona vigten deraf att vi i denna fråga, så vidt ske kan, mangrant sluta oss till Kongl. Maj:ts förslag. Den stränghet, med hvilken man i allmänhet och äfven rättvisligen bedömer den ytterliga njugghet, som i en mängd anslagsfrågor ofta gör sig gällande i medkammaren, anser jag i denna fråga icke vara på sin plats. Jag är för min del fast hellre böjd för mycket öfverseende, om i förevarande fall beslutet inom medkammaren skulle utfalla emot min önskan. Man kan nemligen icke begära, att de der magtegande skola hafva klar blick för konstens uppfostrande betydelse och för det vigtiga inflytande på hela folkbildningen, som konstakademien hos oss utöfvar. Denna insigt bör deremot finnas inom denna kammare, och deraf följer också, att denna kammare bör ega medvetande om det ansvar, den skulle ådraga sig genom att afslå Kongl. Maj:ts proposition.

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet yttrade för en stund sedan, att konstens förfall vore ett *post scriptum* till statens förfall. Min mening är, att man lika väl kan påstå, att konstens förfall är ett *præfatio* till statens förfall.

Hvad jag nu yttrat bör vara tillräckligt för att förklara, hvarför jag med glädje vill understödja Kongl. Maj:ts proposition och således yrka afslag å statsutskottets hemställan i denna punkt och bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Ölander: Då tiden är långt framskriden, skall jag yttra mig mycket kort och endast bedja att få instämma i reservanternas yrkande. Jag gör detta icke allenast af de skäl, som blifvit af dem anförda, ehuru ju äfven dessa äro fullt giltiga och åtminstone för mig öfvertygande. Men jag tror, att frågan har en mycket djupare betydelse. Det lider ingen brist på konstnärer i vårt land. Men de sakna sammanslutning. Spridda i olika partier och följande hvar och en sin särskilda rigtning, erkänner flertalet af våra svenska konstnärer icke någon egentlig auktoritet, ingen ledande hand. Det kan ju anses förlåtligt, om de yngre konstnärerna, med den sjelftillit, som ganska ofta vidlåder den ännu oerfarna och mindre reflekterande ungdomen, tillerkänna sitt arbete en vigt, som det icke eger, och vägra att underkasta sig äldre och beprövade lärares omdöme. Men att en dylik vägran skall anses för något allmängiltigt och efterföljansvärdt, att den skall ligga till grund för en fullkomligt regellös frihet i fråga om val af ämne, färgbehandling m. m., det anser jag vara mycket betänkligt samt lända till föga fromma för konsten och äfven för all-

Anslag till om- och nybyggnad af akademiens för de fria konsterna hus. (Forts.)

mänhetens smak. Derför är det, enligt mitt förmenande, på tid, att staten tager vård om svenska konstens tempel och der återställer den ordning, utan hvilken äfven en så gudaboren anstalt förlorar sin harmoniska utveckling och förfelar sitt höga mål, sitt bildande och uppfostrande inflytande. Ett ganska vigtigt vilkor för vinnande af detta mål synes mig vara, att akademien öfvertager ledningen af utställningsförhållandena inom landet och för sådant ändamål erhåller icke allenast de för läroverket och lärareverksamhetens utöfvande erforderliga lägenheter utan äfven en central och lämplig utställningslokal. Under akademiens ledning bör denna kunna bli en för både konstnärerna sjelfva och allmänheten bildande konstanstalt, der efter en granskning, säkerligen mycket sorgfälligare och mera opartisk än den, som de oansvarige utställarne sjelfva kunna åstadkomma, endast konstverk af värde mottagas, eller åtminstone ingen plats fins för verkligen underhaltiga arbeten, hvilka af den nu rådande obundna friheten mången gång upphöjas till konst och under detta namn framsläppas till allmänhetens beskådande.

Då de nu föreslagna byggnadsföretagen synas för minsta kostnad erbjuda hvad i detta afseende erfordras, yrkar jag bifall till reservanternas förslag.

Friherre Leijonhufvud, Broder Abraham: Efter de föredrag, som här hållits rörande den ideella sidan af frågan, skall jag något sysselsätta mig med det mest materiella deraf, nemligen sjelfva byggnaden.

Under föregående år har jag likasom andra stockholmare allt emellanåt besökt de expositioner som förut anordnats i akademiens gamla hus, och funnit lokalen särdeles dålig. Men jag har icke förr än i år genomgått de öfriga lokalerna. När jag det gjorde, blef jag sannerligen förvånad, att man ens satt i fråga att begagna sådana lokaler till undervisning i bildande konst, ty sämre kunde man svårligen ha fått. De äro icke blott låga, trånga och obeqväma, utan de ligga dessutom så, att man der icke kan draga den fördel af dager och ljus, som behöfs. Dessutom är sjelfva byggnaden i ett miserabelt skick. Då för mer än tio år sedan ett förslag uppgjordes till kostnaden för att sätta denna byggnad i ordning, slutade det på summan 75,000 kronor, hvaraf ännu icke mer än 27,600 kronor blifvit beviljade. Jag kan icke nu redogöra för huru dessa medel användts, men att det måtte ha skett till det allra nödvändigaste, kan jag sluta deraf, att stora och väsentliga brister ännu qvarstå.

Vidare har jag genomgått ritningarna till det föreslagna nya huset och funnit dem, så vidt jag förstår, ändamålsenliga med hänsyn till den tomt, som varit att tillgå. Man har visserligen ifrågasatt, om icke en större tomt skulle vara bättre, men såsom den nu tillgängliga tomten är belägen, synes man mig emellertid ha gått till väga på ett tillfredsställande sätt. Bottenvåningen rundt om hela byggnaden, utom rum för portvakt och vaktmästare inåt gården i midtpartiet åt Rosenbad, är afsedd till uthyrning för att få den ränta, hvarmed akademien skulle amortera de 200,000 kronor, som skulle utgöra dess bidrag till denna ombyggnad. Dessutom är der placeradt

Anslag till om- och nybyggnad af akademiens för de fria konsterna hus. (Forts.)

ett magasin för akademiens eget behof. En trappa upp åt Rödbodtorget har man förlagt arkitektur- och skulptursalarne, i midtelpartiet mot söder ligger biblioteket och åt den sidan, som vetter åt gränden, anatomisalen jemte en liten lokal för den person, som har tillsyn öfver alla lokaler och deras utrustning. Denna är den ende jemte portvakten och eldaren, som i den föreslagna byggnaden fått boställslokal. Två trappor upp äro mot södra sidan föreläsningssalen, och expositionslokalerna upptaga hela resten af denna våning, och de tyckas vara väl anordnade. Hvad särskildt expositionslokalen beträffar, vill jag, såsom herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet redan påpekat, ytterligare betona, att den icke skall kosta särdeles mycket, då det endast gäller att, när tak och grund i alla fall skola läggas, föra upp väggarne så högt som för våningen erfordras. Annorlunda blefve förhållandet, om man för att få en expositionslokal skulle på annat håll uppföra en fristående byggnad, hvartill då måste betalas ej endast egen tomt, utan ock både egen grund och eget tak. I fråga om den nu föreslagna byggnaden är det dessutom nödvändigt att lyfta upp den öfversta våningen till sådan höjd, att den blir oberoende af all skymmande inverkan från de kringliggande husen. På vinden har målarateliern sina fönster åt norr ofvan motliggande vindskupor och torde således få tillräcklig och god dager från norr. Denna anordning finner jag vara ganska tillfredsställande. Hvad fasaden beträffar, har man uppgjort två alternativförslag. Enligt de ritningar jag sett, skulle den bli ganska vacker och smakfull, ehuru må hända något för dyr. Akademien har dock ansett möjligt, att dekoreringskostnaderna såväl i fråga om fasaden som annorstädes skulle kunna minskas med omkring 15,000 kronor, hvarigenom denna fasad väl skulle förlora åtskilliga prydnader och ornament, men i alla fall kunna få en värdig, fast enkel och ren stil.

För öfrigt är jag af samma tanke med de föregående talarne i det afseendet, att det är af vigt att akademien och skolorna äro förenade på samma ställe, och att icke, såsom nu sker, målarateliern är förlagd vid Kungsträdgården och skulpturateliern vid Hötorget. De tre sköna konsterna utgå ju från samma rot, teckningen, och mynna för öfrigt ut i den tredje af dem, den dekorativa arkitekturen, som i sig upptager både målarkonsten och skulpturen, och då böra de ock få arbete så nära hvarandra som möjligt.

Jag var icke närvarande, då den förste talaren yttrade sig, men jag antager, att efterföljande talare redan bemött hans anmärkningar, och skall således icke sysselsätta mig dermed. I stället vill jag upptaga ett inkast, som blifvit gjordt inom statsutskottet, der man anmärkte, att Stockholms stad borde till en del bidraga till kostnadernas bestridande, emedan akademien företrädesvis vore inrättad för stockholmsbornas räkning. Detta är dock ett stort misstag. Ser man nemligen efter, hvilka mera framstående artister Sverige under de senare femtio åren haft, så finner man, att många flere än hälften af dem icke äro stockholmsbor. Detta bevisar väl, att denna akademi är för hela landet i sin helhet. Visserligen medgifver jag, att, t. ex. i fråga om slöjdskolor och lägre tekniska skolor, kommu-

Anslag till om- och nybyggnad af akademiens för de fria konsterna hus. (Forts.)

nerna böra bidraga till deras underhåll, hvar i sin ort. Men de högsta skolorna, i hvilken bransch som helst, tillhöra uteslutande staten. Detta är det enda rätta sättet i ett land, som icke är större än vårt, och der, såsom i förevarande fall, antalet lofvande artister icke är betydligare, än att de godt kunna vara samlade i Stockholm. Att för närvarande bland eleverna det större antalet är stockholmsbor, beror helt enkelt derpå, att flera elever bo här för att genomgå akademien.

Jag vill slutligen äfven framhålla, att, om den föreslagna byggnaden kommer till stånd, kronan slipper betala hyra för ateliern vid Kungsträdgården, hvarigenom en årlig utgift af 2,500 kronor inbespares, hvilket medelst kapitalisering efter 5 procent motsvarar ett kapital af 50,000 kronor, som således blefve disponibelt för denna byggnad.

Jag anhåller om bifall till reservanternas förslag.

Friherre Klinckowström: Det är svårt för mig att i denna sena timme och med den otålighet, som naturligtvis eger rum inom kammaren, andraga de skäl, som göra det för mig omöjligt att för närvarande bifalla Kongl. Maj:ts nådiga proposition i denna sak. Oaktadt jag icke i allo delar de anmärkningar, på grund af hvilka statsutskottets majoritet hemstält om afslag å den kongl. propositionen, kan jag dock icke neka till, att åtskilliga af dessa anmärkningar hafva den vigt, att mig synes, det kammaren borde fästa afseende dervid. Här har herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet uppträdt till försvar för Kongl. Maj:ts proposition och dervid kritiserat statsutskottets motskäl. Från hans synpunkt och ställning finner jag det alldeles rigtigt, att han försvarat en proposition, som han har kontrasignerat, på samma gång jag äfven erkänner, att han med det längre så att säga *estetiska* föredrag, han höll rörande konsten i allmänhet och vår svenska konst i synnerhet, inlagt en ny förtjenst för den plats han, om jag icke allt för mycket misstager mig, innehar såsom hedersledamot i akademien för de fria konsterna. Men, mine herrar, det synes mig icke fullt rigtigt, att staten nu skulle bekosta en så betydlig summa som 385,000 kronor i anslag för att förändra en byggnad, som icke tillhör staten. Förhållanden kunna uppstå, som göra att, så vida icke andra åtgärder än hittills vidtagas för statens besittning af denna byggnad, den kan afhändas det allmänna, och då går på samma gång detta betydliga anslag all verldens väg. Visserligen hafva Kongl. Maj:t, statsutskottet och här i kammaren herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet vitsordat, att alla möjliga åtgärder vidtagits för att reda sjelfva besittningsfrågan. Jag tillåter mig likväl att i detta afseende vara af en annan mening. Bland alla de arfvingar, som skulle mottaga arfvet, i fall akademien upphörde att begagna den donation, den nu eger, fins, såsom herr statsrådet nämnt, en f. d. kapten, som varit i italiensk tjenst, och hans första fordran, för att han skulle afstå alla sina rättigheter till ifrågavarande fastighet, var, såsom redan än angifvet, 150,000 kronor. Men jag tror, att han sedermera högst betydligt nedprutat sina anspråk, och skulle det på allvar ifrågasättas,

Anslag till om- och nybyggnad af akademiens för de fria konsterna hus. (Forts.)

att han skulle afstå från sina rättigheter, tror jag, att han skulle kunna vinnas mot en ganska nedsatt summa. Den andra arfvingen, som kan göra anspråk på denna byggnad, i fall den icke uppfyller det af testator bestämda första vilkoret för dess användande, är frimurarebarnhuset, och jag tror, att äfven denna institution skulle kunna vidtalas att mot en viss afträdessumma nedlägga sina anspråk. Nu säger man, att, fast man bevisligen icke känner till flera arfvingar, en mängd andra i sjelfva verket kunna finnas. Men i sådant fall är det icke omöjligt att inom en viss prescriptionstid, kungjord i de allmänna tidningarna för dessa imaginära personer, låta dem framträda, om de finnas, med risk att eljest hafva förverkat sin rätt. En annan åtgård fins äfven, nemligen att expropriera fastigheten för det allmännas behof, och detta torde icke vara omöjligt att verkställa. Häraf framgår, i korthet sagdt, att i det skick, hvari frågan för närvarande befinner sig, det är för mycket begärdt, att staten skall betala nära 385,000 kronor och akademien 200,000 kronor för den föreslagna tillbyggnaden å ifrågavarande fastighet.

För närvarande har akademien för de fria konsterna tre lokaler till sitt begagnande, den ena för undervisning i den lokal, som tillhör akademien, den andra i den i konstföreningens hus vid Kungsträdgården förhyrda målaratelieren och den tredje i bildhuggaratelieren vid Hötorget. Nu vill akademien hafva en *expositionslokal* af stora dimensioner.

Är då utrymmet i akademiens nuvarande lokaler så trångt, att icke de nödvändiga vilkoren för akademiens verksamhet kunna der tillgodoses? Mine herrar, jag går nästan dagligen förbi akademiens hus, och mig synes underligt, att akademien hyr ut en del af nedra bottnen i ena flygeln till cigarrbod, repslageributik och porslinsmagasin och största delen till stadsbudsexpedition. Mig synes dock att äfven dessa mycket hedervärda och lofliga yrken icke kunna räknas till skön konst.

Jag tror, att den siste talaren begick ett misstag, då han yttrade sig om bostadslägenheten, ty jag vet, att en icke obetydlig bostadslägenhet är inrymd för akademiens direktör, och denne hyr ut samma lokal åt en annan person, som äfven tillhör konstnärsverlden och akademien. Om alla dessa lokaler utrymdes, och den som har rätt till ersättning finge sådan, såsom förhållandet är med en mängd embets- och tjenstemän här i hufvudstaden, tror jag, att man med vida mindre kostnad skulle kunna gagna det ändamål, som med akademien afses, och om man äfven icke derigenom skulle förqväfva den fria verksamhet, som de artister, som icke tillhöra akademien, föresatt sig åstadkomma genom en fri utställningslokal, finner jag för närvarande icke någon olycka derigenom vara skedd.

Här har af en talare förut blifvit framhållet, att akademien har mycket att åtgöra utom sjelfva byggnadsfrågan, för att fullkomligt kunna uppnå sin bestämmelse, och jag tror, att han till stor del har rätt deri. Men, mine herrar, denna fråga rörande ett betydligt anslags beviljande till ombyggnad af fria konsternas akademi gifver mig en osökt anledning att komma till en annan fråga, som jag finner vara af vida större vigt, och till hvars realiserande jag anser, att

Anslag till om- och nybyggnad af akademiens för de fria konsterna hus. (Forts.)

regeringen bort och kunnat taga initiativet vid framförandet af det nu föreliggande förslaget. Civilisationens och bildningens byggnad, mine herrar, hvilar bland andra hörnstenar på tvenne af högst betydande vigt, det är *konst* och *vetenskap*. Den förevarande punkten handlar om konsten, men, mine herrar, det finnes en byggnadsfråga, som befordrar *vetenskapen* i vårt land i vida högre grad än här är afsedt att befordra *konsten*. Bland bildadt folk tror jag ingen skall gifva mig orätt, då jag ställer vetenskapen främst och konsten *efter* densamma, ty med den utveckling, som i vår tid vetenskaperna tagit, synnerligast den vetenskap, som är ett mägtigt stöd icke allenast för allmänbildningen utan äfven för industrier och näringar, synes det mig, att statsmagterna bort i främsta rummet tänka på att tillgodose vetenskaperna.

Det är icke första gången, mine herrar, som nödvändigheten af större utrymme för vetenskapsakademien blifvit behjertad, men det har gudnås så visst icke ännu ledt till något lyckligt slut. Vetenskapsakademien är såsom kändt en enskild inrättning, som lefver på sina donationer och fonder och som har ett hus, som akademien till $^3/_8$ eger; men $^5/_8$ af samma byggnadskomplex, som innefattar ett helt qvarter, tillhöra staten. Men utom vetenskapsakademien finnes, hvad kanske icke många af herrarne gjort sig reda för, det *naturhistoriska riksmuseum*, som innehåller alla samlingar af naturföremål och etnografiska föremål, som i så hög grad bidraga till och äro nödvändiga för vetenskapen och dess behof. Dessa ofantliga samlingar, mine herrar, äro sammanträngda i den nuvarande vetenskapsakademiens byggnad, och det på ett sätt, som är högst bedröfligt att se. Jag talar icke om de delar af dessa samlingar, som äro uppställda i lokalerna, men mine herrar, på senare tiden hafva alla dessa stora samlingar, som dels blifvit donerade, dels från alla verldens kanter sammansläpade till Sverige, icke kunnat begagnas i brist på rum. De ligga nedpackade i lårar och undanstufvade dels i källare, dels i vindsskrubbar, och enligt utlåtande af personer, som äro fullt kompetenta att bedöma saken komma de att förfaras af mögel och vanvård. Dessa samlingar äro nödvändiga för forskningen i alla rigtningar och synnerligast för naturvetenskaperna och skulle kunna gagna hela samhället, såväl näringar som industrier. Är det värdigt staten, hvilken det naturhistoriska riksmuseum tillhör, att icke vidtaga åtgärder, för att dessa samlingar må blifva ändamålsenligt begagnade? Ett helt qvarter midt emot akademiens hus har för åtskilliga år sedan blifvit inköpt för den ringa summan af 250,000 kronor, och hela detta qvarter är afstådt för denna ringa summa af köparen, vetenskapsakademien, till staten och lemnar nu 25 procent i årlig inkomst. Det ligger midt emot det forna barnhuset, som hvarje stockholmsbo känner till, och går man in på detta qvarters gård, så finner man — och det är statens egendom — att det är ett ordentligt *kommunalsvineri*, som der begås. Der ligga högar af det allra värsta skräp, och de få byggnader, som finnas i qvarteret, falla snart i ruiner. Denna tomt tillhör staten och är afsedd för naturhistoriska musei behof och är för detta behof af yttersta nödvändighet. Då frågas: hvarför har icke regeringen vidtagit några åtgärder, på det

Anslag till om- och nybyggnad af akademiens för de fria konsterna hus. (Forts.)

att, om icke båda dessa behof kunde af Riksdagen på en gång tillgodoses, man kunnat afhjelpa det företrädesvis vigtigaste? Regeringen kan icke ursäkta sig med att denna fråga är ny, icke väckt och icke utredd.

Jag skall nämna några data, som fullständigt bevisa motsatsen. Redan genom en underdånig skrifvelse den 11 september 1878 gjorde akademien Kongl. Maj:t uppmärksam på denna vigtiga fråga, utan att Kongl. Maj:t ansåg sig då behöfva fästa afseende dervid. Skrifvelsen förnyades 1879 och 1880 samt i något förändrad form 1881 och 1883. Häraf föranleddes Kongl. Maj:t ändtligen att till 1884 års Riksdag aflåta en kongl. proposition om beviljande i och för nämnda ändamål af ett anslag på extra stat af 240,000 kronor, deraf för 1885 39,000 kronor. Denna Kongl. Maj:ts begäran blef af Riksdagen afslagen, ehuru under fullt erkännande, mine herrar, af behofvet och med halft löfte om framtida bifall. Sedermera väckte en af vetenskapens främste män i detta land, friherre Nordenskjöld, vid 1886 års riksdag i Andra Kammaren en motion i samma fråga, att Riksdagen för beredande af ökadt utrymme för naturhistoriska musei samlingar måtte bevilja ett anslag af 100,000 kronor. Denna motion, som frambars af enskild riksdagsman, vann icke något bifall, men det lär väl icke kunna nekas, att frågan är af bjudande vigt.

Att hvad jag nu sagt rörande denna vigtiga fråga är fullkomligt öfverensstämmande med verkliga förhållandet, böra de herrar af denna kammare kunna intyga, hvilka hafva den hedern att räknas såsom medlemmar af vetenskapsakademien. Jag vill icke nämna några namn, men det finnes 8 personer inom denna kammare, som äro medlemmar af akademien, och dessa herrar borde veta, att de hafva en pligt mot vetenskapen att uppfylla, samt vitsorda behofvet af den byggnadsfråga, som jag här framstält.

Detta har för mig varit anledningen, hvarför jag icke kan vara med om att bevilja det anslag, som nu är i fråga. För att motivera min ståndpunkt har jag nödgats beröra dessa förhållanden.

Jag anhåller vördsamt om bifall till statsutskottets hemställan i denna punkt.

Herr Tamm, Hugo: För mig synes frågan oändligt mycket enklare än hvad den blifvit genom det invecklade sätt, hvarpå den af åtskilliga talare framstälts. Frågan är helt enkelt: anser man de fria konsterna af intet värde för ett land, då bör man rösta nej. Men delar man ej den uppfattningen, då måste man hafva ett läroverk och ekonomiskt taget kunna ej de för ifrågavarande läroverk nödvändiga byggnader m. m. på något billigare sätt än enligt Kongl. Maj:ts förslag åstadkommas. Sjelf begär akademien endast att för åstadkommande af en utställningslokal få tillöka huset med en våning, hvarför den erbjuder fri grund samt 200,000 kronor såsom bidrag till kostnaden. Allt detta skulle staten således erhålla genom att tillskjuta endast 35,000 kronor. Det är den enklaste uträkning i verlden att båda behofven på detta sätt billigast tillgodoses, och att staten är den, som förtjenar på affären. Jag tror således, att hvar och en, som något intresserar sig för konsten i vårt land, måste finna, att han bör

Anslag till om- och nybyggnad af akademiens för de fria konsterna hus. (Forts.)

rösta för det begärda anslaget. Derigenom kunde dessutom vinnas, att vår inhemska konst blefve frigjord från det franska inflytandet, hvars rigtning tillräckligt visade sig på det förflutna årets franska utställning i Paris. Det vore sannerligen icke någon vinst att få en sådan konst hit importerad. I nationelt hänseende tror jag således, att det skulle uträtta mycket godt, om akademiens verksamhet kunde på det sätt, här är föreslaget, befordras, och jag får anhålla om bifall till den kongl. propositionen.

Herr Casparsson: Efter det utmärkta och upplysande anförande, som chefen för ecklesiastikdepartementet afgifvit, har jag i sak icke något att anföra, men då en ärad talare på elfsborgsbänken lemnade några uppgifter, som möjligen kunna inverka på en och annan, skall jag bedja få bemöta dessa. Han talade om, att han dagligen *går förbi* den ifrågavarande lokalen; det är skada, att han icke *gått in* i densamma. Hade han det gjort, tror jag icke han kunnat vitsorda dess lämplighet för sitt ändamål i för handen varande skick. Han talade vidare om lokalerna på nedra bottnen, som äro uthyrda till stadsbudsexpeditioner o. s. v. Jag frågar: är det hans mening eller tror han verkligen, att dessa kunna apteras till lokaler för undervisning i »skön konst»? Om någon kännedom om ifrågavarande lokalers beskaffenhet hos talaren förefunnits, så hade han säkerligen icke framkastat denna antydan. Han talade vidare om boställsvåningarne i detta hus; det är fullkomligt sant, att sådana nu finnas der, men chefen för ecklesiastikdepartementet upplyste ju uttryckligen, att i den byggnad, som är föreslagen, inga boställsvåningar komma att inrymmas, och detta är dock en väsentlig skilnad.

Till slut kom den ärade talaren från frågan om de »fria konsterna» in på området af de »*konstiga friheterna*», ty han började tala om byggnadsbehofven för vetenskapsakademien; jag tillåter mig då att fråga: hvad i all verlden har detta ämne med det föreliggande att göra? Skulle man såsom denne talaren hopblanda frågorna, blefve följden den, att, då statsanslag ifrågasättes för konstakademien, sådant ej skulle anses lämpligt, derför att vetenskapsakademien icke fått sina behof tillfredsställda, och då understöd för sistnämnda inrättning föresloges, bemöttes detta med den invändningen, att fria konsternas akademi ej behörigen blifvit tillgodosedd, och intetdera behofvet blefve sålunda afhjelpt.

Jag får således yrka bifall till Kongl. Maj:ts ifrågavarande proposition.

Herr statsrådet Wennerberg: Det skulle icke fallit mig in att än en gång begära ordet, om icke min ädle vän, med anledning af en artikel, som står att läsa i dagens tidning, direkt uppkallat mig att yttra några ord. Han ville af mig hafva ett bestämdare svar angående de svårigheter, som de undertecknade i nämnda artikel hålla fram såsom sannolika, i fall en större konstutställningslokal skulle förläggas inom akademiens hus. Det blefve allt för långt att sysselsätta sig med de förmodanden, som der stå upptagna. Jag kunde derför gå förbi dem, ty de äro icke på något sätt bevisade eller

Anslag till om- och nybyggnad af akademiens för de fria konsterna hus. (Forts.)

ens gjordt troligt, att hvad här påstås är sant. Så heter det till exempel, »att det vore ej blott till skada för de svenska konstnärernas frihet, utan också föga öfverensstämmande med tidens fordringar» att inom akademiens hus förlägga en utställningslokal för samtlige Sveriges konstnärer. Den första frågan, som här framställer sig, är den: i hvad afseende vore nämnda åtgärd bindande för de svenska konstnärernas frihet? — och den andra: i hvad afseende är den icke öfverensstämmande med tidens fordringar? — En lokal för konstutställningar är en helt enkel anstalt och sig temligen lika, hvar helst den är; och om en utställare har rättighet att exponera sina arbeten så väl på det ena som det andra stället, måste man för att blifva trodd gifva skäl för påståendet, att det skulle läggas hinder i vägen för de svenska konstnärernas frihet, om akademien tillätes anordna en dylik lokal.

Detta är emellertid obetydligheter mot det sista påståendet, der det heter, att detta vore »ett säkert medel till förlängande af den pågående schismen inom vår konstverld». Det gifves ett slags schism, som jag för min del tycker om: den, som uppstår när nya åsigter bryta fram och söka göra sig gällande och de gamla hunnit blifva allt för gamla, och jag har redan antydt det enda dugliga sättet, hvarpå denna schism skall kunna gagna. Inom vetenskapen strider man genom utgifna skrifter; inom konsten måste man polemisera genom utstälda arbeten; och min öfvertygelse är, att hvarje ny åsigt, som frambringar bättre produktioner än en äldre, slutligen kommer att afgå med seger, men att hvar och en sådan, som på annat sätt söker tillvinna sig anseendet att vara bättre än den föregående tidens, har föga utsigt att nå sitt mål. Men det finnes ock en schism, som jag *icke* kan gilla, och en sådan har visat sig hos våra konstnärer på den senare tiden. Jag vill icke lägga hela skulden dertill på den ena sidan, ty, såsom ordspråket säger, »det är icke *ens* fel, när två träta». Jag har tänkt att ett slut på denna schism snarast kunde inträffa, genom åstadkommandet af en expositionslokal, som inrymde både norska, danska och svenska konstalster, ty derigenom blefve våra konstnärers arbeten tillräckligt uppblandade med våra närmaste grannars, hvarvid man skulle få tillfälle att se saken från flera sidor och således mindre ensidigt än nu. Öfverallt finnas representanter för de båda rigtningar, som nu hos oss bryta sig mot hvarandra; och om dessas representanter droge till sig de bästa krafterna inom grannländernas konst, hvarigenom man finge tillfälle att se och jemföra bättre produkter än hittills, tror jag att just derigenom stor nytta för konsten skulle uppstå. Finnes då icke en sådan expositionslokal, som nu erbjudes fritt i akademiens hus, så kunna ju hos oss inga allmänna nordiska utställningar ordnas, förr än en annan tillräckligt stor lokal hunnit anskaffas, på hvilken man nog får vänta så länge, att jag fruktar att schismen under tiden, långt ifrån att upphöra, komme att blifva permanent och fortfara på ett för konsten föga gagneligt sätt och må hända äfven till stor skada för konstnärerna sjelfva.

Jag hoppas, att herr Treffenberg nu anser sig hafva fått ett någorlunda tillfredsställande svar på de af honom framstälda frågorna.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes enligt de derunder framstälda yrkandena propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande punkt hemstält och sedan derpå att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

På framställning af herr grefven och talmannen uppsköts den fortsatta behandlingen af förevarande utlåtande till aftonsammanträdet.

Kammaren åtskildes kl. 3,24 e. m.

In fidem
A. von Krusenstjerna.